

Amasya İlahiyat Dergisi – Amasya Theology Journal

ISSN 2667-7326 | e-ISSN 2667-6710

Aralık / December 2021, 17: 295-329

Murtaza Turabi'nin Şii-İmâmî Kur'an Meâlinin Analizi

Ahmet YAZICI

Dr. Öğr. Üyesi, Trabzon Üniversitesi İlahiyat Fakültesi,

Tefsir Anabilim Dalı

Assist. Prof., Trabzon University, Faculty of Theology,

Department of Tafsir

Trabzon/Turkey

ahmethamzat@gmail.com

orcid.org/0000-0002-9439-1115

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 27 Ağustos / August 2021

Kabul Tarihi / Accepted: 10 Ekim / October 2021

Yayın Tarihi / Published: 30 Aralık / December 2021

Yayın Sezonu / Pub. Date Season: Aralık / December

Sayı / Issue: 17 **Sayfa / Pages:** 295-329

Atıf / Cite as: Yazıcı, Ahmet. "Murtaza Turabi'nin Şii-İmâmî Kur'an Meâlinin Analizi [Analysis of Murtaza Turabi's Shiite-Imâmî Qur'an Translation]". *Amasya İlahiyat Dergisi-Amasya Theology Journal* 17 (December 2021): 295-329
<https://doi.org/10.18498/amailad.987851>.

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright © Published by Amasya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi / Amasya University, Faculty of Theology, Amasya, 05100 Turkey. All rights reserved.

<https://dergipark.org.tr/amailad>.

Analysis of Murtaza Turabi's Shiite-Imâmî Qur'an Translation

Abstract

Shî'a is the common name of the groups that argue that the imamate belongs to Alî and his descendants after the death of the Prophet (PbuH). These groups, in which the imamate belief has a central position, developed a new religious concept/belief based on the fact that the imams were appointed by nass (qur'anic text and prophetic tradition) and were innocent like the prophets (Pbu Them), created an independent hadîth (prophetic narrations) and historical material, and took on a form unique to them both in terms of belief and practice.

Shiites, who spent their existence under the domination of Sunnî states in history, succeeded in establishing two strong independent states such as the Fatimids (909-1171) and the Safavids (1501-1736), but both states, which adopted mainly the Shiite propaganda, were not long-term and withdrew from the stage of history. The Shiites, who regained an independent state with the 1979 Iranian revolution, now continue their sectarian activities from where they left off. Turkey -the border neighbor of Iran-, which hosts nearly two million Shiite citizens, is within the scope of the propaganda activities of Iran. Although all Sunnis in our country are the natural addressees of Shiite propaganda, Alevi, who are similar to the principles of Shiite belief, are the main target of Shiite activities.

It is possible to divide the Shiites in Turkey into two groups as Zaynabiyya and Kawthar Group. The Zaynabiyya group is in close contact with the state and sees themselves as a part of the Turkish nation. The Kawthar group, on the other hand, carries out studies that will contribute to the political and ideological ideas of Iran and carries out an effective activity in the field of publishing. Among the publications of this group is a translation of the Qur'an, the first edition of which was published in June 2009 and the fourth edition was published in June 2020.

Our study subject (translation) was prepared by Murtaza Turabi and resulted as a product of an eight-year study (in his own words). In his presentation/introduction, Turabi states that it was planned to finish the translation first by a committee and so the first part was made by this committee. However later on, the translation was concluded by him after the delegation broke up for different reasons.

The translation, which consists of two parts, has a volume of 794 pages. The first part starts from the right side and the text in the middle is in the classical translation style with translation on the margins. In this section, introductory

information is given at the beginning of each surah (chapter), and short explanations are made about some verses in small fonts. When a more comprehensive explanation about the verse is needed, the reader is directed to the deeper explanations section in the other part of the translation. This part, which includes occasional use between parentheses, consists of 604 pages.

The second part starts from the left side; It includes 180 explanations about the footnotes given in the introduction, presentation, translation section, and a 184-page section consisting of sub-headings classified by the owner of the translation under the main title of "The Qur'an in the Perspective of Ahl al-Bayt (a.s)". The most original part of the translation is Turabi's explanations in this part.

In the translation, mostly Shiite sources were used, and occasionally Sunni sources. The main hadith sources of the Imamis/the first and most important of the Kutub-i Erbaa (the four books) and ahabî scholar Kulaynî's (d. 329/941) *al-Kâfi fi 'ilmi'd-dîn* is one of the most used sources in the translation, in which the transmissions from the Ahl al-Bayt imams are of great importance.

In the study, controversial issues such as imamate, mahdî, takiyya, the scope of the ahl al-bayt, wiping the feet and mut'a marriage have been analyzed in detail. It is determined that the owner of the translation acts with prejudice in the matters mentioned and makes an intense effort to confirm the views of the sect he belongs to with the Qur'an. Moreover, he makes comments independent of the text such as the time and place where the verses were revealed. The first grade important issues are ignored.

Keywords: Tafsîr, Translation of the Qur'ân, Shî'a, Imâmiyya, Kawthar.

Murtaza Turabi'nin Şiî-İmâmî Kur'an Meâlinin Analizi

Öz

Şîa, Hz. Peygamber'in vefatından sonra imâmetin Hz. Ali'ye ve onun soyundan gelenlere ait olduğunu savunan grupların ortak ismidir. İmâmet inancının merkezi bir konum inşa ettiği bu gruplar, imamların nas ile tayin edildiklerine ve peygamberler gibi masum olduklarına dayanan yeni bir din tasavvuru geliştirmiş, müstakil bir hadis ve tarih malzemesi oluşturmuş gerek itikadî gerek amelî bakımdan kendilerine münhasır bir şekle bürünmüşlerdir.

Tarihte varlıklarını Sünnî devletlerin hâkimiyetinde geçiren Şîiler, Fâtımîler (909-1171) ve Safevîler (1501-1736) gibi iki güçlü bağımsız devlet kurmayı başarmış, ancak Şîa propagandasını temel amaç edinen her iki devlet de uzun soluklu olamayıp tarih sahnesinden çekilmiştir. 1979 İran devrimiyle yeniden bağımsız

bir devlete kavuşan Şîîler mezhebi faaliyetlerine kaldıkları yerden devam etmektedir. Yaklaşık iki milyon Şîî vatandaşa ev sahipliği yapan Türkiye sınır komşusu İran'ın propaganda faaliyetlerinin kapsamında yer almaktadır. Ülkemizdeki bütün Sünnîler Şîa propagandasının doğal muhatapları olmakla birlikte özellikle Şîî inanç esaslarıyla benzerlik gösteren Alevîler, şîileştirme faaliyetlerinin ana hedefi konumundadır.

Türkiye'deki Şîîler'i Zeynebiye ve Kevser Grubu diye iki kısma ayırmak mümkündür. Zeynebiye grubu devlet ile yakın ilişki içerisinde ve kendilerini Türk milletinin bir unsuru olarak görmektedir. Kevser grubu ise İran'ın siyasî ve ideolojik fikirlerine katkı sağlayacak mahiyette çalışmalar yapmakta ve yayıncılık alanında aktif bir faaliyet yürütmektedir. Bu çalışmanın konusu olan *Kur'ân-ı Kerîm ve Meâli* isimli eser de Kevser grubunun yayınları arasından çıkmış, ilk baskısı Haziran 2009'da dördüncü ve son baskısı da Haziran 2020'de yapılmıştır.

Çalışma konumuz meâl Murtaza Turabî tarafından hazırlanmış ve kendi ifadesiyle sekiz yıllık bir çalışmanın ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Turabî, sunuş yazısında meâlin ilk önce bir heyet tarafından yapılmasının planlandığını, ilk cüzünün bu heyet tarafından yapıldığını fakat heyetin farklı gerekçelerle dağılması üzerine meâlin kendisi tarafından hazırlandığını ifade etmektedir.

İki kısımdan oluşan meâl 794 sayfalık bir hacme sahiptir. Birinci kısım sağ taraftan başlamaktadır ve ortada metin, kenarlarda tercüme şeklinde klasik meâl tarzındadır. Bu kısımda her sûrenin başında tanıtıcı bilgilere yer verilmekte bazı âyetler hakkında da küçük puntolarla kısa açıklamalar yapılmaktadır. Âyet hakkında daha kapsamlı açıklamaya ihtiyaç duyulduğunda ise okuyucu, meâlin diğer kısmındaki açıklamalar bölümüne yönlendirilmektedir. Zaman zaman parantez arası kullanımların da olduğu bu kısım 604 sayfadan oluşmaktadır.

İkinci kısım sol taraftan başlamakta; takdim, sunuş, meâl kısmında verilen dipnotlara dair 180 adet açıklama ve meâl sahibinin "Ehl-i Beyt (a.s) Nazarında Kur'ân" ana başlığı altında tasnif ettiği alt başlıklardan oluşan 184 sayfalık bölümü kapsamaktadır. Meâlin en orijinal kısmını Turabî'nin bu kısımda yaptığı açıklamalar oluşturmaktadır.

Meâlde çoğunlukla Şîî kaynaklar kullanılmış, zaman zaman da Sünnî kaynaklara yer verilmiştir. Ehl-i beyt imamlarından yapılan nakillerin oldukça önem arz ettiği meâlde en fazla kullanılan kaynakların başında İmâmîlerin temel hadis kaynakları/Kütüb-i Erbaa'nın birincisi ve en önemlisi kabul edilen Ahbârî âlim Küleynî'nin (ö. 329/941) *el-Kâfi fi 'ilmi'd-dîn* adlı eseri gelmektedir.

Çalışmada söz konusu meâl, imâmet, mehdî, takıyye, Ehl-i beyt'in kapsamı, ayakları mesh etmek ve müt'a nikâhı gibi ihtilaflı konularda detaylı bir şekilde tahlil edilmiştir. Meâl sahibinin zikri geçen hususlarda ön yargılı davrandığı, aidiyet duyduğu mezhebin görüşlerini Kur'an'a tasdik ettirmek için yoğun bir çaba sarf ettiği, bu meyanda metinden bağımsız yorumlarda bulunduğu, siyak-sibak ve âyetlerin indiği zaman ve mekân gibi Kur'an'ın anlaşılmasında birinci derecede önemli hususları göz ardı ettiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimelere: Tefsir, Meâl, Şîa, İmâmiyye, Kevser.

Giriş

En genel anlamıyla Şîa, Hz. Peygamber'in vefatından sonra imâmetin Hz. Ali'ye ve onun soyundan gelenlere ait olduğunu savunan gruplara verilen ortak isimdir. İlk etapta siyasi bir mahiyet arz eden bu düşünce ilk halife Hz. Ebubekir'in seçilme şekli, Hz. Osman'ın şehadeti, Sıffin savaşı ve Hz. Hüseyin'in Kerbela'da şehit edilmesi gibi hadiselerden beslenerek gelişmiş ve zamanla itikadî bir hüviyet kazanarak söz konusu grupların İslam toplumundan ayrışmasına sebep olmuştur.¹

Şîî düşüncenin temelini imamet nazariyesi oluşturmaktadır. Mezhebin en belirgin vasfı olan bu nazariyeye göre toplum nas ile tayin edilen bir imama muhtaçtır. Bu imam, fazilet olarak insanların en üstünü, peygamberler gibi masum ve büyük küçük her türlü günahattan korunmuş olmalıdır. İmamlar ilahî bilgiyle donatılmışlardır ve insanların muhtaç olduğu her şeyi vahiy yoluyla bilirler. Kur'an'ın doğru bir şekilde anlaşılması ancak vahiy bilgisiyle donatılan bu imamların açıklamalarıyla mümkündür. İmamların teşri yetkisi vardır. Söz ve fiilleri bağlayıcıdır. İmâmet, nübüvvetin devamıdır ve bu hak nas ile tayin edilen Hz. Ali ve onun temiz soyuna aittir.²

Özellikle Kerbela faciasından sonra Ehl-i beyt'in mağdur edildiği psikolojisiyle hareket eden söz konusu mezhep mensupları, Hz. Ali ve

---

¹ Mustafa Öz vd., "İmâmet", *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 22/201-207.

² Ethem Ruhi Fiğlalı, "İsnâaşeriyye", *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 23/142-147; Öz vd., "İmâmet", 22/201-207; Hasan Onat, "Şîî İmâmet Nazariyesi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 32/ (1992), 90-99.

Ehl-i beyt ekseninde yeni bir din tasavvuru geliştirmiş, mezheplerini bina ettikleri müstakil bir hadis ve tarih malzemesi oluşturmuş ve gerek itikadî gerek amelî bakımdan kendilerine münhasır bir şekilde bürünmüşlerdir. Oluşturulan bu yeni din tasavvuru ile ayrışan Şîa; imâmet, mehdî, velâyet-i fakîh, Ehl-i beyt'in kapsamı, sahabenin adaleti, bedâ, rec'at, takıyye, edille-i şer'iyye gibi itikadî konuların yanı sıra müt'a nikâhı, humus, namazları cem ve ayağa mesh etmek gibi amelî hükümlerde Ehl-i sünnetle ihtilaf etmiştir.

Kendi içerisinde birçok fırkaya ayrılmış olan Şîa içerisindeki en büyük grup İmâmiyye'dir. İsnâaşeriyye olarak da tesmiye edilen bu grup; "masum on iki imam anlayışı" ile diğer Şîî fırkalardan ayrışmaktadır. On birinci imam Hasan el-Askerî'nin (ö. 260/874) genç yaşta (28) vefatının ardından onun yerine oğlu Muhammed el-Mehdî'nin geçtiğini, ancak korkudan dolayı gizlendiğini, zamanı gelince ortaya çıkacağını ve imâmet vazifesini yerine getireceğini ileri sürmektedir. Ayrıca bu grup altıncı imam Ca'fer es-Sâdık'a (ö. 148/765) nispetle Ca'feriyye ismiyle de anılmaktadır.³ Bugün Şîa denilince akla bu grup gelmektedir.⁴

14 asırlık İslam tarihi boyunca varlıklarını çoğunlukla Sünnîlerin hâkim olduğu devletler içerisinde devam ettiren Şîîler, Fâtımîler ve Safevîler gibi iki güçlü bağımsız devlet kurmayı başarmışlardır.⁵ Şîa propagandasını temel amaç edinen her iki devletin de uzun soluklu olamayıp tarih sahnesinden çekilmesi yayılmacı bir politika takip eden Şîîler için duraksamaya sebep olmuş, 1979 İran devrimiyle yeniden

³ Mustafa Öz, "İmâmiyye", *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 22/207-209; Hayreddin Karaman, "Ca'feriyye", *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 7/4-10. (Sa'd b. Abdullah el-Kummî, s. 102-103; Nevbahtî, s. 90-93).

⁴ Çalışmanın bundan sonraki kısmında Şîa kavramıyla İmâmiyye Şîa'sı kastedilecektir.

⁵ Şîa'da Ehl-i sünnet'e muhalefet etmek Şîî olmanın bir gereği gibi algılanmaktadır. Örneğin Şîîler birbirini nakzederek cemetmede Ehl-i sünnet'e muhalif olanı kabul etmek gibi bir ilke benimsemişler ve bunu imamlarına isnad ettikleri rivâyetlerle temellendirme yoluna gitmişlerdir. (Detaylı bilgi için bk. Serdar Demirel, *Takıyye* (İstanbul: Rihlekitap, 2016), 102-109. Kuşkusuz ilmi sahadaki bu rekabet siyasi alanda da var olmuş ve Şîîler her zaman Sünnîlerle mücadele içerisinde olmuşlardır. Bu mücadelelerden en bilineni Yavuz Sultan Selim ile Şah İsmail arasında 1514 yılında Çaldıran ovasında gerçekleşen muharebedir. Muhtemeldir ki bu savaşın akıbeti Anadolu'nun şîileşmesinin de önüne geçmiş ve Anadolu Alevilerinin geleneksel Şîî coğrafya ile irtibatlarının kopmasına sebep olmuştur.

bağımsız bir devlete kavuşmaları, mezhebi faaliyetlerine kaldıkları yerden devam etmeleri için önemli bir kilometre taşı olmuştur.⁶

İki milyona yakın Şii/Ca'ferî vatandaşa ev sahipliği yapan Türkiye, sınır komşusu İran'ın propaganda faaliyetlerinin kapsamında yer almaktadır. Ülkemizdeki bütün Sünnîler Şîa propagandasının doğal muhatapları olmakla birlikte özellikle Şii inanç esaslarıyla benzerlik gösteren Alevîler şîileştirme/teşeyyü' faaliyetlerinin merkezi konumundadır. Bu sebeple ülkemizdeki Ca'ferî toplum ve misyonu hakkında bazı bilgiler vermenin faydalı olacağı kanaatindeyiz.

1. Türkiye'de Şiiler/Ca'ferîler

Dünya Müslümanlarının onda birlik dilimini Şiiler oluşturmaktadır. Dünyadaki Şii nüfus İran, Irak, Azerbaycan, Bahreyn ve Lübnan gibi ülkelerde Müslüman nüfusun yarısından fazlasını; Yemen, Suriye, Pakistan, Afganistan, Hindistan, Türkiye, Suudi Arabistan ve Mısır gibi ülkelerde de azınlık kısmını oluşturmaktadır.⁷

Ülkemizde 2 milyona yakın Şii/Ca'ferî vatandaş bulunmaktadır.⁸ Bunların çoğunluğu İran, Azerbaycan, Özerk Nahcivan ve Ermenistan ile sınır komşusu olan Kars ve Iğdır illerinde yaşayan veya buralardan göçlerle Türkiye'nin çeşitli bölgelerine dağılmış olan Azeri Türklerinden

---

⁶ İran Anayasasının 12. maddesinde devletin resmi mezhebinin Ca'feriyye İsnâaşeriyye olduğu ve bu maddenin asla değiştirilemeyeceği yazılmıştır. روزنامه رسمی جمهوری اسلامی "اصول کلی"، ایران (Erişim 2 Temmuz 2021)

⁷ Dünyadaki Müslümanların ve Şii nüfusun dağılımı hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Pew Research Center (PRC), "Mapping The Global Muslim Population" (Erişim 3 Temmuz 2021). <https://assets.pewresearch.org/wp-content/uploads/sites/11/2009/10/Muslimpopulation.pdf>; Kemal Çiçek, "Dünya Müslümanlarının Nüfusu ve Dağılımı Pew Research Center'ın Ekim 2009 Tarihli Raporu Çerçevesinde", *Yeni Türkiye* 1/95 (2017), 39-65.

⁸ Ülkemizdeki Ca'ferîlerin sayısı hakkında net bir şey söylemek mümkün değildir. Halkalı Zeynebiye grubu Ca'ferîlerinin ahondu Selahattin Özgündüz bu sayıyı üç milyon olarak tasrih etmektedir. Ancak bu rakamın biraz abartı içerdiği, gerçek rakamın 1,5 ile 2 milyon arasında olduğu tahmin edilmektedir. (Ali Albayrak, "Dinî Gruplar Bağlamında Ca'ferîlik", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/2 (2008), 113; Şaban Banaz, "Türkiye'de Ca'ferîler", *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/1 (2018), 37-39.

oluşmaktadır.⁹ Kalan kısım da Müteşeyyîler/sonradan Şîî olanlardır.¹⁰ Albayrak'a göre Türkiye'deki Ca'ferîler homojen bir yapı arz etmemektedir ve bu noktada üç farklı tipolojiden bahsetmek mümkündür:

- Ca'ferî anne-babadan olanlar/Azerî Ca'ferîler,
- Önceden Alevî iken sonradan Ca'ferî olanlar,
- Sünnî iken daha sonra Ca'ferîliğe geçenler.¹¹

Türkiye'deki Ca'ferîlerin çoğunluğunu Azerî kökenli Ca'ferîler oluşturmakla birlikte Albayrak'a göre önceden Alevî iken sonradan Ca'ferîliği tercih edenler de önemli bir yekûn tutmaktadır.¹² Çünkü Alevîler ile Ca'ferîler arasında itikadî açıdan benzerlikler vardır ve Ca'ferîler Alevîleri şîileştirmek için büyük çaba sarf etmektedir. Sünnîlikten Ca'ferîliğe geçenler ise küçük bir azınlığı oluşturmaktadır.¹³

Türkiye'deki Ca'ferîleri Zeynebiye ve Kevser Grubu diye iki kısma ayırmak mümkündür. Her iki grubun da merkezi İstanbul'dadır. Zeynebiye grubu Bakırköy Halkalı'da bulunan Zeynebiye Camii'ni dini merkez ve caminin imamlığını yapan Selahattin Özgündüz'ü¹⁴ Türkiye'deki Ca'ferîlerin lideri kabul etmektedirler. Çoğunluğu Azerî Ca'ferîlerden oluşan bu grup Irak'ı taklit mercii olarak kabul etmektedir. Bu grup devlet ile yakın ilişki içerisinde olup kendilerini Türk milletinin

⁹ 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, "Fikir Tankı" (Erişim 2 Temmuz 2021); Albayrak, "Dinî Gruplar Bağlamında Ca'ferîlik", 112-114; Banaz, "Türkiye'de Ca'ferîler", 37-39.

¹⁰ "Teşeyyü" kelimesinden ismi fail olan bu kelime, Şîileşenler manasına gelmektedir. Ülkemiz bağlamında kullanıldığında gerek Sünnî gerek Alevî Şîiliğe sonradan geçenler kastedilmektedir.

¹¹ Albayrak, "Dinî Gruplar Bağlamında Ca'ferîlik", 113.

¹² Albayrak, "Dinî Gruplar Bağlamında Ca'ferîlik", 112-114.

¹³ Albayrak, "Dinî Gruplar Bağlamında Ca'ferîlik", 113-114; Banaz, "Türkiye'de Ca'ferîler", 36.

¹⁴ Selahattin Özgündüz, Iğdır'ın Tuzluca ilçesine bağlı Aliköse köyünde 1952 yılında doğdu. İlk eğitimini Iğdır'ın Yayıcı köyünde ikamet eden Ahont Emrah'tan aldı. Daha sonra eğitim için İran'a giden Özgündüz buradan oturum izni alamayınca Irak'ın Necef kentine geçti ve uzunca bir süre eğitimine orada devam etti. Daha sonra Türkiye'ye dönen Özgündüz 1978 yılında gelen davet üzerine İstanbul'a yerleşti ve Zeynebiye hareketini başlatmış oldu. (Caferîlik İnancını Tanıtma, Araştırma ve Eğitim Derneği (CAFERİDER), "Selahattin Özgündüz Kimdir" (Erişim 5 Temmuz 2021); Söz Kimin (SK), "Biyografiler, Sözler, Hayat Bilgileri" (Erişim 5 Temmuz 2021); Wikipedi Özgür Ansiklopedi, "Selahattin Özgündüz" (Erişim 5 Temmuz 2021).

bir unsur olarak görmekte ve ülkemizde daha ziyade düzenledikleri Kербela, Muharrem ve Aşûra-Matem programlarıyla öne çıkmaktadır.¹⁵

Zeynebiye grubuna göre daha radikal ve gelenekçi bir tavır içerisinde olan Kevser grubunun da merkezi İstanbul Halkalı'dadır. Daha çok İran'ın siyasî ve ideolojik fikirlerine katkı sağlayacak mahiyette çalışmalar yapan grup, Alevî ve Sünnî kökenli müteşeyyîler tarafından tercih edilmektedir. Türkiye'de herhangi bir liderleri olmayan bu grup faaliyetlerini 1979'daki İran devriminden sonra ciddi anlamda yoğunlaştırmıştır. Gruba ait hocalar eğitimlerini genellikle İran'daki medreselerde almaktadır. İlmî faaliyet ve yayıncılık alanında aktif olan bu grup kendisine hedef kitle olarak Alevîleri belirlemiş ve bu noktada yaptıkları çalışmalarla ön plana çıkmıştır.¹⁶

Çalışmamızın konusu olan Kur'an meâli de zikri geçen Kevser Grubu'nun yayınları arasından çıkmıştır. İlk baskısı Haziran 2009'da yapılan meâlin elimizdeki dördüncü baskısı Haziran 2020 tarihini taşımaktadır.

2. Kur'ân-ı Kerîm ve Meâli

2.1. Meâlin Müellifi

Söz konusu meâl İran İslam Cumhuriyeti Vakıflar ve Hayır İşleri Kurumu nezaretinde kurulan ve merkezi Kum şehrinde bulunan Tercüman-i Vahy Merkezi Başkanı Muhammed Nakdî'nin takdim yazısıyla başlamaktadır. Nakdî'nin ifadesiyle bu meâl söz konusu merkezin ilmî heyetinin denetiminde Murtaza Turabi¹⁷ tarafından hazırlanmış ve sekiz yıllık bir çalışmanın ürünü olarak ortaya çıkmıştır.¹⁸

---

¹⁵ Albayrak, "Dînî Gruplar Bağlamında Ca'ferîlik", 114; Banaz, "Türkiye'de Ca'ferîler", 42-44, 50-53; Ayşen Baylak, *Visibility Through Ritual: Ca'ferî/Shiite Community in Turkey* (İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek lisans Tezi, 2009), 28-56.

¹⁶ Banaz, "Türkiye'de Ca'ferîler", 51; Baylak, *Visibility Through Ritual: Ca'ferî/Shiite Community in Turkey*, 55.

¹⁷ Meâl sahibi Murtaza Turabi'nin hayatı hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadık. İnternet sitelerinde şu eserleri bulunmaktadır: *Ehl-i Beytin Dilinden Kur'ân-ı Kerîm*, *Kur'an'cılık Adıyla Kur'an Düşmanlığı*, *Ziyaret Gerçeği ve Gerçek Ziyaret*, *Hadis-i Şiblî*.

¹⁸ Meâlin Ocak 2013 tarihli 3. baskısına internet kaynaklarında kolayca ulaşmak mümkündür. (El-Mustafa Üniversitesi Türkiye Temsilciliği, "Kütüphane" (Erişim 7 Temmuz 2021))

Meâlin sahibi Turabi, sunuş yazısında meâlin ilk önce bir heyet¹⁹ tarafından yapılmasının planlandığını, ilk cüzünün bu heyet tarafından yapıldığını, fakat heyetin farklı gerekçelerle dağılması üzerine meâlin kendisi tarafından hazırlandığını ifade etmektedir.²⁰

2.2. Meâlin Şekilsel Özellikleri

İki kısımdan oluşan meâl 794 sayfalık bir hacme sahiptir. Birinci kısım sağ taraftan başlamaktadır ve ortada metin kenarlarda tercüme şeklinde klasik meâl tarzındadır. Bu kısımda her sûrenin başında tanıtıcı bilgilere yer verilmekte, bazı âyetler hakkında küçük puntolarla kısa açıklamalar yapılmaktadır. Âyet hakkında daha kapsamlı açıklamaya ihtiyaç duyulduğunda ise okuyucu, meâlin diğer kısmındaki açıklamalar bölümüne yönlendirilmektedir. Zaman zaman parantez arası kullanımların da olduğu bu kısım 604 sayfadan oluşmaktadır.

İkinci kısım sol taraftan başlamakta; takdim, sunuş, meâl kısmında verilen dipnotlara dair 180 adet açıklama ve meâl sahibinin “Ehl-i Beyt (a. s) Nazarında Kur'ân” ana başlığı altında tasnif ettiği alt başlıklardan oluşan 184 sayfalık bölümü kapsamaktadır.²¹ Kanaatimizce meâlin en orijinal kısmını Turabî'nin bu kısımda yaptığı açıklamalar oluşturmaktadır. Bu kısımdaki alt başlıklar şunlardır:

1. Kur'an'ın Mucize Oluşu
2. Ehl-i Beyt'in Kur'ân-ı Kerîm ile İlişkisi
3. Kur'ân-ı Kerîm'in Kapsamlılığı ve Evrenselliği
4. Kur'ân Öğrenmek
5. Kur'ân Okumanın Fazileti ve Adabı
6. Mushaf'a Karşı Müminlerin Vazifeleri
7. Ehl-i Beyt Nazarında Kur'an'ın Nüzûlü ve Toplanması
8. Kur'an'ın Tahriften Korunmuşluğu

¹⁹ Söz konusu heyetin üyeleri şu kişilerden oluşmaktaydı: Hüccetü'l-İslam Abdullah Turan, Hüccetü'l-İslam Seyyid Seccad Hüseyinî, Hüccetü'l-İslam Abbas Kâzimi, Hüccetü'l-İslam Muhammed Mucahidî, Hüccetü'l-İslam Musa Güneş, Hüccetü'l-İslam Seyyid Hüseyin Rezevî ve Murtaza Turabi.

²⁰ Murtaza Turabi, *Kur'ân-ı Kerîm ve Meâli* (İstanbul: Kevser Yayınları, 2020), 11.

²¹ Toplamda 794 sayfadan oluşan meâlde her iki taraftan iç kısma doğru sayfa numaralandırması yapılmıştır. Sağ taraftan başlayan meâl kısmı 604, sol taraftan başlayan kısım 184 sayfa olup her iki kısmın ortasında hatim duası bulunmaktadır. Çalışma boyunca kullandığımız atıflarda biz sol tarafı esas alacak, sağ taraftan yaptığımız alıntılarda ise sağ taraf (s.t.) kısaltmasını kullanacağız.

Meâlde eksiklik olarak göze çarpan husus ise konu fihristinin olmamasıdır. Aynı şekilde bir kitap mahiyetinde olan ikinci kısım için bir kaynakça bulunmamaktadır.

2.3. Meâlin Metodu

Meâl sahibi Murtaza Turabi sunuş yazısında Peygamberimizin evrensel mesajının hedeflerinin gerçekleşmesi için Kur'an'ın dünya milletlerine doğru bir şekilde ulaşmasının önemine değinmekte ve tercümelemlerin bu çerçevede değerlendirilmesi gereken mukaddes bir çaba olduğunu ifade etmektedir. Halihazırda Kur'an'ın tercümesi noktasında değerli hizmetlerin yapıldığını, ancak öncekilerin tecrübelerinden yararlanarak ve özellikle Ehl-i beyt imamlarının nurlu açıklamalarından istifade edilerek meâl ve tefsir alanında yeni eserler ortaya çıkarılabileceğine vurgu yapmakta ve bu meâlin de bu büyük hedef doğrultusunda ortaya çıktığını söylemektedir.²² Sunuş kısmının son bölümünde meâlinin Kur'an'ı anlamaya çalışan her mezhepten müminlere yardımcı olmasını temenni eden Turabi, meâlde dikkat ettiği hususları şu şekilde özetlemektedir:

"1. Tercümenin güzelliğinden çok, sağlamlığı dikkate alınmıştır. Çünkü Kur'an-ı Kerim, eşsiz bir edebî kitap olmanın yanı sıra Peygamberimiz vasıtasıyla insanlara ulaştırılan ilahî bir mesajdır ve bizce Kur'an tercümesinde bu mesajın içeriğinin doğru şekilde aktarılması öncelik taşır.

2. Âyetler için zikredilen anlamlardan birini belirlemede, âyetlerin zuhuru (belirgin anlamı) esas alınmıştır.

3. Bir âyetin anlamında eşdeğer birkaç ihtimal söz konusu ise, müfessirlerin görüşlerinden birini tercih etmek yerine doğru anlamı belirlemek için Ehl-i beyt kaynağından gelen hadislerle başvurulmuştur.

4. Türkçede kullanılan ve kolayca anlaşılabilir Kur'anî terimler aynen korunmuş ve bu tür kelimeler için yeni Türkçe karşılıklar arama yoluna gidilmemiştir.

5. Tercümenin manayı tam olarak ifade etmede yetersiz kaldığı veya ilgili hadislerde önemli bir açıklamanın olduğu yerlerde açıklamalara yer verilmiştir. Bu açıklamalarda genellikle Hz. Peygamber (s.a.v) ve Ehl-i beyt imamlarından gelen hadisler kaynak alınmıştır. Kısa açıklamalar farklı fontla âyetlerin arasına, uzun açıklamalar da "Âyetlerle İlgili Açıklamalar" başlığı altında Kur'an'ın sonuna eklenmiştir. (180 adet) Ayrıca son

---

²² Turabi, *Meâl*, 11.

bölümde, Kur'an'ı anlamaya yardımcı olacak "Ehl-i Beyt Nazarında Kur'an" başlığı altında Kur'an ilimleriyle ilgili bazı önemli konulara yer verilmiştir."²³

2.4. Meâlin Kaynakları

Meâlde yoğunlukla Şîî kaynaklar kullanılmıştır. Ehl-i beyt imamlarından nakillerin oldukça önem arz ettiği meâlde en fazla kullanılan kaynakların başında İmâmîlerin temel hadis kaynakları/Kütüb-i Erbaa'nın birincisi ve en önemlisi kabul edilen Ahbârî âlim Küleynî'nin (ö. 329/941) *el-Kâfi fi 'ilmi'd-dîn* adlı eseri gelmektedir. Gerek meâl kısmında gerek açıklamalar kısmında mütercim bu esere 152 defa atıfta bulunmuştur.²⁴ Erken dönem Şîî müfessirlerden Ayyâşî'nin (ö. 320/932) tefsiri,²⁵ Küleynî'nin hocası Kummî'nin (ö. 329/941) tefsiri,²⁶ yine Kütüb-i Erbaa'dan kabul edilen Şeyh Sadûk'un (ö. 381/991) *Men lâ yahdurühü'l-fakîh*'i,²⁷ Şerîf er-Radî'nin (ö. 406/1015) *Nehcü'l-belağa'sı*,²⁸ Ebû Ca'fer et-Tûsî'nin (ö. 460/1067) *et-Tibyân'ı*,²⁹ Tabersî'nin (ö. 548/1154) *Mecma'u'l-beyân'ı*,³⁰ Feyz-i Kâşânî'nin (ö. 1090/1679) *Tefsîrû's-Sâfi'si*,³¹ sonraki dönem Ahbârî ekolün önde gelen temsilcilerinden Hür el-Âmilî'nin (ö. 1104/1693) *Vesailu's-Şîa'sı*,³² Allâme Meclisî'nin (ö. 1110/1698) *Bihârü'l-envâr'ı*³³ ve yakın dönemde kaleme alınan Tabâtabâî'nin (ö. 1981) *el-Mîzan'ı*³⁴ meâl sahibinin sıkça kullandığı kaynaklar arasındadır.

Meâlde Sünnî kaynaklara da yer verilmiştir. Ancak bunların oranı Şîî kaynaklara göre oldukça azdır. Örneğin meşhur Sünnî hadis kaynakları Buharî'nin *Sahîh'ine* üç,³⁵ Müslim'in *Sahîh'ine* dört,³⁶

²³ Turabi, *Meâl*, 11-12.

²⁴ Turabi, *Meâl*, 17, 20, 21, 22, 23, 26, 27, 28, 29 vd.

²⁵ Turabi, *Meâl*, 16, 26, 32, 37, 38, 39,40, 43, 44, 45, 46 vd.

²⁶ Turabi, *Meâl*, 40, 42, 45, 50, 51, 52, 55, 59, 154, 173, vd.

²⁷ Turabi, *Meâl*, 31, 42, 56, 107, 116, 122, 146 vd.

²⁸ Turabi, *Meâl*, 54, 55, 93, 103, 104, 106, 117, 136 vd.

²⁹ Turabi, *Meâl*, 18, 21, 30, 51, 68, 69, vd.

³⁰ Turabi, *Meâl*, 14, 18, 20, 21, 23, 24, 25, 30, 31, 36, 39, vd.

³¹ Turabi, *Meâl*, 14, 15, 17, 20, 21, 22, 23, 27, 34, 37, 38 vd.

³² Turabi, *Meâl*, 16, 27, 103, 107, 110, 111, 115,120,122 vd.

³³ Turabi, *Meâl*, 29, 34, 93, 97, 98, 99, 102, 105, 108 vd.

³⁴ Turabi, *Meâl*, 19, 22, 24, 26, 41, 87, vd.

³⁵ Turabi, *Meâl*, 29, 33, 181.

³⁶ Turabi, *Meâl*, 31, 32, 33, 58.

Tirmizî'nin *Sünen*'ine beş,³⁷ Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'ine de sadece dört kez³⁸ atıf yapılmıştır. Yine Sünnî tefsirlerden Taberî'nin (ö. 310/923) *Camîu'l-beyân*'ına iki,³⁹ Zemahşerî'nin (ö. 538/1144) *Keşşâf*'ına beş,⁴⁰ Râzî'nin (ö. 606/1210) *Mefâtihu'l-Gayb*'ına beş,⁴¹ Kurtubî'nin (ö. 671/1273) "*Camîu'l-ahkâm*"ına üç,⁴² Süyûtî'nin (ö. 911/1505) *Dürri'l-mensûr*'una iki,⁴³ Âlûsî'nin (ö. 1270/1854) *Rûhu'l-me'ânî*'sine⁴⁴ ve Reşîd Rızâ'nın (ö. 1935) *el-Menâr* tefsirine⁴⁵ de birer kez atıf yapılmıştır. Alıntı yapılan hususlara göz attığımızda ise hemen hemen tamamının Ehl-i beyt'in fazileti ile alakalı konular olduğunu görmekteyiz.

Meâldeki alıntı usulüne bakıldığında, eserin tamamında takip edilen ve uygulanan bir atıf ve kaynakça sistemi olmadığı görülmektedir. Meâl sahibi alıntı yaptığı eserlerin bazen sayfa ve cilt numaralarını vermiş bazen de sadece eser ismi vermekle yetinmiştir. Genelde Şîî kaynakların ilk geçtikleri yerlerde künye bilgilerini vermiş ancak Sünnî kaynaklarda böyle bir yola tevessül etmemiştir. Meâlde alıntı yapılan eserler için bir kaynakça da yoktur. Dolayısıyla Sünnî kaynaklardan yapılan alıntılarının doğruluğunu tespit etmek ciddi emek ve çaba gerektirmektedir.

2.5. Meâlin Muhteva Analizi

Daha önce de işaret ettiğimiz gibi çalışmamızın konusu olan bu meâl Şîî/Ca'ferî saiklerle kaleme alınmıştır. Dolayısıyla bu meâlin en belirgin vasfı Kur'an âyetlerini İmâmiyye mezhebinin görüşleri doğrultusunda yorumlamasıdır. Aynı şekilde bu meâlin ülkemizde sayıları yüzlerle ifade edilen meâllerden farkı da bu özelliğinde yatmaktadır. Bu sebeple, biz de meâl hakkındaki tahlillerimizi Şîî/İmâmîlerle Ehl-i sünnet arasındaki ihtilaflı konular üzerinden yapmaya gayret edeceğiz. Ancak bunu yaparken meâlde Şîî düşüncüyü yansıtan yorumlara veya iddialara cevap vermeyecek, konu hakkında Sünnî cenahta yapılan çalışmalara atıfta bulunmakla yetineceğiz.

³⁷ Turabi, *Meâl*, 31, 32, 59, 89, 181.

³⁸ Turabi, *Meâl*, 31, 41, 166, 181.

³⁹ Turabi, *Meâl*, 58, 62.

⁴⁰ Turabi, *Meâl*, 24, 35, 46, 60, 65.

⁴¹ Turabi, *Meâl*, 24, 31, 36, 63, 65.

⁴² Turabi, *Meâl*, 33, 60, 66.

⁴³ Turabi, *Meâl*, 58, 60.

⁴⁴ Turabi, *Meâl*, 36.

⁴⁵ Turabi, *Meâl*, 36.

2.5.1. İmâmet Nazariyesi

İmâmet nazariyesi, Şîa ile Ehl-i sünnet'i birbirinden ayıran en önemli konudur. Şîiler imâmeti dinin temel itikadî prensiplerinden biri kabul etmişlerdir. İmâmeti nübüvvet müessesesinin devamı olarak gören Şîiler, imamlarda nas ile tayin, masumiyet, efdaliyet, kuşatıcı bilgi ve mucize gösterebilme gibi özellikler bulunması gerektiğini ileri sürmüşlerdir.⁴⁶ Bu özelliklerinden dolayı imamlara itaat etmeyi Allah'a itaat, onlara isyan etmeyi ise Allah'a isyan kabul etmişlerdir.⁴⁷ Ehl-i sünnet ise imâmeti itikadî bir prensip olarak kabul etmemiş, Kelam kitaplarının sem'iyat bahislerinde imâmet konusuna yer vererek Şîa'nın konu hakkındaki iddialarına cevap vermişlerdir.⁴⁸

İmâmeti akidelerinin merkezine yerleştiren Şîî'ler birçok âyet ve hadisi bu görüşlerini temellendirmek için kullanmışlardır. Çalışma konumuz meâlde de bu vurguyu açık bir şekilde görmek mümkündür. Turabî'nin imâmet nazariyesine uygun tercüme ettiği veya yorumladığı âyetler şunlardır:

2.5.1.1. Bakara Sûresi 124. Âyet

وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ

"Hani Rabbi İbrahim'i birtakım kelimelerle denemiş, o da tam olarak onları yerine getirmişti. (İşte o zaman Allah) 'Ben seni insanlara imam (önder) kılacağım.' dedi. (İbrahim) 'Benim soyumdan da.' dedi. (Allah) 'Benim ahdim (imâmet makamı) zalimlere erişmez.' dedi."⁴⁹

Görüldüğü gibi Turabî âyetin sonundaki "عَهْدِي" kelimesini parantez arasında "imâmet makamı" şeklinde tefsir etmiştir. Meâl

⁴⁶ Ebu Ca'fer Şeyh Sadûk Muhammed b. Ali b. Hüseyin İbn Babeveyh, *Şîî-İmâmîyye'nin İnanç Esasları*, çev. Ethem Ruhi Fiğlalı (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1978), 109-111; Halil İbrahim Bulut, *İslam Mezhepleri Tarihi* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2016), 350.

⁴⁷ Babeveyh, *Şîî-İmâmîyye'nin İnanç Esasları*, 110.

⁴⁸ İmâmü'l-Haremeyn Ebü'l-Meâlî Rüknuddîn Abdümelik b. Abdillâh b. Yûsuf Cüveynî, *Kitâbu'l-İrşad ila Kavatü'l-Edilleti fi Usuli'd-Din* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1995), 168; Sa'düddîn Mes'ûd b. Fahriddîn Ömer b. Burhâniddîn Abdillâh Teftâzânî, *Şerhü'l-mekâsîd* (Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1998), 5/232-263; Ebü'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Ali es-Seyyid eş-Şerîf Cürçânî, *Şerhü'l-Mevâkıf* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1998), 8/376-407.

⁴⁹ el-Bakara 2/124; Turabî, *Meâl*, 18. (s.t.).

kısımında bu kadarla iktifa eden Turabi açıklamalar kısmında *el-Mîzan* tefsirinden alıntı yaparak şu izahı yapmıştır:

“Ulü'l-azm bir peygamber olan Hz. İbrahim'in, Allah'tan ömrünün ilk ve son döneminde zalim olan veya ömrünün ilk döneminde iyi ve son döneminde zalim olan kimse için imâmet makamını istemesi düşünülemez. Buna göre geriye Hz. İbrahim'in duasına giren iki şık kalır; yani tüm ömrü boyu zulümden uzak duran kimse ile ömrünün ilk dönemi zulme bulaşıp sonradan iyi olan kimse. Hz. İbrahim (a.s) soyundan bu iki gruba ilahî bir makam olan imâmet makamının verilmesini dilemiş ve Yüce Allah, "Benim ahdim, yani imâmet makamı zalimlere erişmez." buyurarak İbrahim'in duasına giren şıklardan ikincisini, yani önceden zalim olup sonradan iyi olanları da çıkararak yalnız tüm ömrü boyu zulme bulaşmamış kimseler hakkında bu duasının kabul olduğunu açıklamıştır. Buna göre imâmet makamı, ömrünün bir döneminde puta tapmış olan kimseye erişmez; çünkü puta tapmak, en büyük zulüm olduğundan, bu suçu işleyen kimse, âyette geçen zalimler grubuna girer ve böyle birisi ilahî ahdi taşıma ehliyetini yitirmiş olur. Ayrıca, bu âyetten imâmetin ilahî bir ahit olduğu gerçeği de anlaşılmalıdır. Yani imâmet, insanlar tarafından seçim veya başka bir yolla verilebilecek veya birinden alınabilecek bir makam değildir. İmâmet, Allah'ın dilediği kimseye verdiği ilahî bir makamdır.”⁵⁰

Turabi'nin Tabatabâî tefsirinden alıntılarla desteklediği bu açıklaması Şîî imâmet nazariyesini Kur'an'dan temellendirmek adına yapılan zorlama tevillerden oluşmaktadır. Aynı şekilde Turabi imâmet makamını peygamberlik kurumunun devamı olarak lanse etmekte ve Şîî imamları bu silsilenin devamı olarak kabul etmektedir. Ancak onun bu yorumu hem âyetin mefhumuyla hem de Ahzâb sûresinde ifade edilen Hz. Muhammed'in nebîlerin sonuncusu olduğu⁵¹ gerçeğiyle çelişmektedir.

2.5.1.2. Nisâ Sûresi 59. Âyet

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ
*“Ey iman edenler! Allah'a itaat edin; Peygamber'e ve sizden olan o yetki sahiplerine de itaat edin.”*⁵²

Turabi, âyetin meâlinde “sizden olan o yetki sahiplerine” ifadesiyle Türkçe açısından anlatım bozukluğu sayılabilecek bir cümle kurmuş olsa da neticede metne sadık kaldığını söyleyebiliriz. Ancak meâlin hemen altında küçük puntolarla Huveyzî'nin *Nuru's-Sakaleyn* tefsirinden alıntıyla şu açıklamayı yapmıştır:

⁵⁰ Turabi, *Meâl*, 18-19.

⁵¹ el-Ahzâb, 33/40.

⁵² en-Nisâ 4/59; Turabi, *Meâl*, 86. (s.t.).

“Bu âyette Allah'a ve Peygamber'e olan mutlak itaatin yetki sahipleri için de geçerli olduğu açıklanmıştır. Masum olmayan kişiye mutlak itaatin farz olmasının dinin esasları gereğince mümkün olmadığı gerçeği nazara alınarak âyette sizden olan yetki sahiplerinden maksadın Peygamber'in vasileri olan On İki İmam olduğu açıklık kazanır.

Bu konu Ehl-i Beyt İmamları'ndan gelen hadislerde de açıklanmıştır.”⁵³

Turabî'nin âyetteki “وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ” terkiibinden on iki imamın kastedildiğini söylemesi yanlış bir tutumdur. Özellikle bu görüşüne mutlak itaat ancak masum olanlara yapılabilir ve masum olanlar da ancak on iki imamdır gibi bir çıkarımla ulaşması fasit bir tevildir. Âyetin bağlamı da Turabî'nin bu yorumunu desteklememektedir. Diğer taraftan hiçbir sünnî tefsirde âyette on iki imamın kastedildiğine dair bir bilgi yoktur. Müfessir Taberî âyetteki “وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ” lafzından kastedilenin devlet başkanları, ilim sahipleri, Hz. Peygamber'in ashabı, Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer olduğuna dair rivâyetler nakletmiş ancak kanaatince doğru olanın devlet başkanları olduğunu söylemiştir.⁵⁴

2.5.1.3. Mâide Sûresi 3. Âyet

... الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضَيْتُ لَكُمْ الْإِسْلَامَ دِينًا ... “Bugün dininizi size kâmil kıldım ve nimetimi size tamamladım ve din olarak İslam'ı size seçtim.”⁵⁵

Meâl sahibi Turabi açıklamalar kısmında Ehl-i beyt ulemâsının; bu âyetin Gadîr-i Hum'da nazil olduğunu bildirdiklerini söylemektedir. Şöyle ki Hz. Peygamber Hz. Ali'nin kendisinden sonra ümmetin imamı ve önderi olduğunu açıklamış, akabinde bu âyet nazil olmuştur. Turabi bu bilgiyi aktardıktan sonra İmam Muhammed Bâkır'dan şu rivâyeti nakletmiştir:

"Farizalar birbiri ardınca iniyordu. Velâyet farizası (Hz. Ali'nin Hz. Peygamber'den sonra Müslümanların velisi olduğunu açıklayan hüküm), farzların sonuncusuydu. Bunun ardından Allah Teâlâ, 'Bugün dininizi size kâmil kıldım ve nimetimi size tamamladım ve din olarak İslam'ı size seçtim.' âyetini indirdi.”⁵⁶

Turabi açıklamalarının devamında birçok Ehl-i sünnet âliminin de bu âyetin aynı olayla ilgili indiğini naklettiğini söylemektedir. Bu

⁵³ Turabi, *Meâl*, 86. (s.t.).

⁵⁴ Ebu Ca'fer Muhammed bin Cerîr Taberî, *Câmiü'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'ân*, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî (Kahire: Dâru Hicr, 2001), 7/175-183.

⁵⁵ el-Mâide 5/3; Turabi, *Meâl*, 106. (s.t.).

⁵⁶ Turabi, *Meâl*, 35.

bağlamda herhangi bir dipnot veya eser ismi zikretmeksizin İbn Mürdeveyh, İbn Meğazilî, Harezmî ve Hamvinî gibi muhaddislerin isimlerini saymaktadır. Ancak Turabi'nin zikrettiği isimlerden hiçbirinin Sünnî çevrelerde eserleriyle maruf meşhur muhaddislerden olmaması, nisbeleriyle zikrettiği âlimlerin tam olarak kim olduğunun bilinmemesi, -örneğin Hârizmî nisbesiyle DÎA'da sekiz kişi çıkıyor⁵⁷- herhangi bir eser ismi zikretmemesi aktardığı bilgilerin doğruluğu hakkında ciddi şüpheler uyandırmaktadır. Aynı şekilde bu tutum meâl sahibinin ilmi üsluba da riâyet etmediğini göstermektedir.

Klasik tefsir külliyatı da Turabi'nin bu yorumunu tevsik etmemektedir. Nitekim İmam Mâtürîdî "*Bugün dininizi kemâle erdirdim*" âyetinde farklı yorumlar olduğunu söyleyerek bunları; Allah peygamberini göndermekle, Müslümanları kâfirlere galip getirip onları Mekke'den çıkarmakla ve Müslümanları düşmanlarından emin kılıp kâfirlerin ümitlerini kırmakla dinini kemâle erdirmiştir, şeklinde özetlemiş ve Şîî anlayışı destekleyecek bir görüşten bahsetmemiştir.⁵⁸

2.5.1.4. Mâide Sûresi 55. Âyet

أَمَّا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ

"Şüphesiz sizin veliniz, yalnızca Allah, Resulü ve namazı hakkıyla yerine getiren ve rükû hâlinde zekât veren müminlerdir."⁵⁹

Turabi âyetin sonundaki "وَهُمْ رَاكِعُونَ" ifadesini "وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ" cümlesinden hal yapmış ve âyetteki zekât vermeyi namazın farzlarından biri olan rükû halinde yapılan bir ibadet olarak tavsif etmiştir. Kuşkusuz onu âyeti bu şekilde anlamaya sevk eden şey, Şîî kaynaklarda geçen ve âyetin sebebi nüzulü olarak nakledilen şu rivâyettir: "Hz. Ali namaz kılıyordu. Rükû halindeyken bir dilenci ondan yardım istedi. Hz. Ali de küçük parmağındaki yüzüğü ona verdi..."⁶⁰

⁵⁷ Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (TDV), "Hârizmî" (Erişim 10 Temmuz 2021)

⁵⁸ Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd Mâtürîdî, *Te'vîlâtü ehli's-Sünne*, thk. Mecdî Basellûm (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2005), 3/455.

⁵⁹ el-Mâide 5/55; Turabi, *Meâl*, 116. (s.t.).

⁶⁰ Ebû Ca'fer Muhammed b. el-Hasen b. Ali et-Tûsî, *et-Tibyân fî tefsîri'l-Kur'ân* (Beyrut: Dâr-u İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, ts.), 3/557; Emînü'l-İslâm Ebû Ali el-Fazl b. el-Hasen Tabersî, *Mecma'u'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân* (Beyrut: Dâru'l-Ulûm, 2006), 3/296-297. Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd Mâtürîdî, *Te'vîlâtü ehli's-Sünne*, thk. Mecdî Basellûm (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2005), 3/455.

Turabi açıklamalar kısmında zikri geçen rivâyeti nakletmiş ve bu rivâyetin Zemahşerî'nin *Keşşâf*'ında, Vahidî'nin *Esbâb-ı nüzûl*'ünde ve Tabersî'nin tefsirinde yer aldığını söylemiştir.⁶¹ Ancak *Keşşâf*'a baktığımızda Zemahşerî'nin bu anlamı tercih etmediği görülmektedir. Nitekim o, "وَهُمْ رَاكِعُونَ" ifadesindeki vav'ın "وَيُؤْتُونَ الرِّكْوَةَ" cümlesinden hal olduğunu söyleyenlerin olduğunu, zayıf rivâyetler için kullanılan "kîl" ifadesiyle aktarmıştır.⁶² Vâhidî de söz konusu âyet hakkında üç rivâyet nakletmiş, bu rivâyeti ikinci sırada zikretmiş ve aralarında herhangi bir tercihte bulunmamıştır.⁶³

2.5.1.5. Mâide Sûresi 67. Âyet

يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ

"Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni (halka) ilet. Eğer bunu yapmazsan, O'nun mesajını iletmemiş olursun (elçilik görevini yerine getirmemiş olursun). Allah seni insanlardan korur. Kuşkusuz, Allah kâfirler topluluğunu hidâyete erdirmez."⁶⁴

Bu âyet, Şîî imâmet nazariyesinin en önemli Kur'ânî delillerinden kabul edilmektedir. Şîî'ler bu âyetin Gadîr-i Hum⁶⁵ olayının akabinde nazil olduğunu iddia etmekte ve Hz. Ali'nin velâyetinin bu âyetle sabit olduğunu iddia etmektedirler.⁶⁶ Âyetin tercümesi noktasında metne sadık kalan Turabi, açıklamalar kısmında âyeti Şîî anlayışa uygun şekilde yorumlamıştır. Şöyle ki ona göre âyette Hz. Peygamber'e insanlara bildirilmesi emredilen şey, Hz. Ali'yi insanlara göstermesi, onu veli edinmenin, ona itaat etmenin herkese farz olduğu ve Hz. Ali'nin kendisinden sonra imam ve önder olduğudur.

Meâl sahibi Turabi âyet hakkındaki açıklamasını şu şekilde bitirmektedir:

⁶¹ Turabi, *Meâl*, 35-36.

⁶² Ebû'l-Kâsım Mahmûd b. Amr ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf 'an hakâ'iki ğavâmizi't-tenzîl ve 'uyûni'l-ekâvîl fi vücihi't-te'vîl* (Beyrut: Dâru'l-Kitabî'l-'Arabî, 1407), 1/499.

⁶³ Ebû'l-Hasen Alî b. Ahmed b. Muhammed en-Nisâbü'rî Vâhidî, *Esbâbu nüzûli'l-Kur'ân*. (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1991), 201.

⁶⁴ el-Mâide 5/55; Turabi, *Meâl*, 118. (s.t.).

⁶⁵ Ethem Ruhi Fıġlalı, "Gadîr-i Hum", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 13/279-280.

⁶⁶ Tabersî, *Mecma'u'l-beyân fi tefsiri'l-Kur'ân*, 3/212-213.

"Bu âyette Ali'nin (a.s) velâyetinin ilan edilmesinin kastedildiğinin bir şahidi de şudur ki; O güne kadar namaz, zekât, oruç gibi farzlar artık açıklanmış ve herkesçe biliniyordu. Hacca da gidiliyordu. Haram-helal hükümleri de ümmet tarafından bilinmekteydi. Şu hâlde Allah tarafından bu tekidî icap ettirecek ve bu uyarıyı gerektirecek hilafetten başka bir husus kalmamıştı."⁶⁷

Turabî'nin bu açıklamaları âyetin bağlamına uygun değildir. Çünkü âyet Ehl-i kitabın eleştirildiği bir siyakta yer almaktadır. Taberî âyetin Yahudi ve Hıristiyanlar hakkında indiğini söylemiş, âyet hakkında on farklı sebab-i nüzûl nakleden Fahreddin Râzî de bağlamın delaletiyle âyetin Ehl-i kitap hakkında inmiş olmasının daha uygun olduğunu ifade etmiştir.⁶⁸

2.5.1.6. Tevbe Sûresi 119. Âyet

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ "Ey İman edenler! Allah'tan korkun ve doğrularla beraber olun."⁶⁹ Metni doğru tercüme eden Turabi açıklamalar kısmında yanlış bir kıyas yaparak âyetin mefhumunu çarpıtmaktadır. Onun izahı şu şekildedir:

"Bu âyette Müslümanların doğrularla birlikte olmaları emrolunmuştur... Her yönden doğru olan, yani akide, ahlak ve tüm davranış ve sözleri doğru olan ve hiçbir eğrilik ve hatası olmayan kimselerle birlikte olun, onları bırakıp başkalarına tâbi olmayın" şeklindedir. Bellidir ki, her yönden doğru olmak, mâsum olmayı gerektirir. İslam ümmetinde Peygamber ve Ehl-i Beyt İmamları'ndan başka kimsenin mâsum olduğu iddia edilmediğine ve birçok aklî ve naklî delil onların mâsum olduğunu açıkladığına göre bu âyet ümmetin Ehl-i Beyt İmamları'na uymalarının farz olduğunu açıklamaktadır."⁷⁰

Görüldüğü gibi Turabi bu yorumuyla âyeti bağlamından koparmış, benimsediği mezhebin görüşünü haklı çıkarmak pahasına fasit bir tevilde bulunmuştur. Çünkü âyet Tebük savaşından bahsedilen bir siyakta gelmiştir. Öncesindeki âyetlerde Tebük savaşının zorlu şartlarından dolayı kalpleri kayma noktasına gelen bir kısım Ensar ve Muhacir zikredilmiş, bütün müminler Allah'tan sakınmaya, Hz. Peygamber'in öncü ve sadık arkadaşlarını örnek almaya çağrılmıştır. Nitekim Taberî de

⁶⁷ Turabi, *Meâl*, 36.

⁶⁸ Taberî, *Câmîü'l-beyân*, 1/491; Ebü'l-Fazl Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb* (Beirut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2000), 12/42.

⁶⁹ et-Tevbe 9/119; Turabi, *Meâl*, 205, (s.t.).

⁷⁰ Turabi, *Meâl*, 42-43.

Nâfi, (ö. 117/735) Dahhâk, (ö. 105/723) Saîd b. Cübeyr (ö. 94/713) gibi müfessirlerden âyetteki "sadıklar"ın Hz. Muhammed ve arkadaşları olduğunu rivâyet etmiştir.⁷¹

2.5.2. Mehdî İnancı

Mehdî inancı Şîî imâmet nazariyesinin devamı kabul edilebilecek bir konudur. 12. İmam Muhammed b. Hasan'ın hicri 260 yılında gaybete girdiği inancı bu düşünceyi beslemiş ve süreç içerisinde mehdîlik Şîa'nın temel inanç konularından birisi haline gelmiştir. Diğer taraftan mehdî tasavvuru Ehl-i sünnet âlimlerinin çoğunluğunun kabul ettiği bir olgudur.⁷² Ancak Şîîler ile Sünnîler, Muhammed b. Hasan'ın mehdî olması, halihazırda hayatta bulunması ve Hz. Hüseyin'in muhaliflerinden intikam alması gibi konularda farklı düşünmektedir.⁷³

Kur'ân'da mehdînin zuhuruyla alakalı âyet yoktur. Mehdî'nin geleceğini kabul eden Sünnîler de bu görüşlerini varid olan hadisler üzerinden temellendirmektedir.⁷⁴ Ancak Mehdî inancını temel itikadî bir prensip kabul eden Şîîler naklettikleri yüzlerce rivâyetin yanında bir kısım âyetleri⁷⁵ de Mehdî inancına delil getirmeye çalışmışlardır.⁷⁶

İncelediğimiz meâlde de Mehdî inancı veya Mehdî'nin geleceğine dair ifadeler birçok âyet bağlamında dile getirilmiştir. Ancak meâl sahibi Turabi, mehdîlik ile alakalı çıkarımları imamlardan nakledilen rivâyetler ile bazı âyetler arasında kurulan ilişkiler vasıtasıyla temin etme yoluna gitmiştir. Kanaatimizce bunun sebebi az önce zikri geçtiği üzere

⁷¹ Taberî, *Câmiü'l-beyân*, 12/67-68.

⁷² Abdülalim Abdülazim Bestevi, *el-Mehdî el-Muntazar fi dav'i'l-ehâdis ve'l-asari's-sahiha* (Mekke-Beyrut: el-Mektebetü'l-Mekkiyye-Dâru İbn Hazm, 1999), 40-60.

⁷³ Yusuf Şevki Yavuz, "Mehdî", *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 28/373.

⁷⁴ Mehdî'nin geleceğine delalet eden hadisler için bk. Bestevi, *el-Mehdî el-Muntazar*, 143-205.

⁷⁵ el-Bakara 2/2, 3, 60, 124, 148, 155, 261, 285; Âl-i İmrân 3/73, 141, 200; en-Nisâ 4/47, 59, 69, 73, 159. Sadık el-Hüseyini Şîrâzî, *el-Mehdî fi'l-Kur'ân ve's-Sünne* (Beyrut: Dâru'l-Emîn, 2004), 7-26.)

⁷⁶ Örneğin muasır Şîî müelliflerden Sadık el-Hüseyini eş-Şîrâzî bu konuya hasrettiği eserinde 106 âyeti Mehdî inancına delil getirmiştir. (Şîrâzî, *el-Mehdî fi'l-Kur'ân ve's-Sünne*, 7-136. el-Bakara 2/2, 3, 60, 124, 148, 155, 261, 285; Âl-i İmrân 3/73, 141, 200; en-Nisâ 4/47, 59, 69, 73, 159. Sadık el-Hüseyini Şîrâzî, *el-Mehdî fi'l-Kur'ân ve's-Sünne* (Beyrut: Dâru'l-Emîn, 2004), 7-26.)

Kur'an'da hiçbir âyette Mehdî isminin bizzat zikredilmemesidir. Şu iki âyeti bu hususa örnek verebiliriz.

2.5.2.1. Enfâl Sûresi 39. Âyet

وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ فَإِنِ انْتَهَوْا فَإِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

“Artık fitne kalmayınca ve din yalnız Allah’a ait oluncaya kadar onlarla savaşın. Eğer onlar vazgeçerlerse, kuşkusuz Allah onların yaptıklarını görmektedir.”⁷⁷

Âyetin tercümesinde metne sadık kalan Turabi, meâlin altında küçük puntolarla Ayyâşî tefsirinden naklen şu açıklamayı yapmıştır:

“İmam Cafer Sadık’tan şöyle buyurduğu nakledilmiştir: “Bu âyetin tevili (gerçek yorumu) gelmemiştir. Bizim Kaim (kıyam edecek olan İmam Mehdî) geldiğinde onu görecek olan kimseler bu âyetin gerçek yorumunu anlayacaklardır. O zaman Muhammed’in dini gecenin kavuştuğu her yere ulaşacak ve artık yeryüzünde hiçbir müşrik kalmayacaktır.”⁷⁸

Turabi’nin İmam Cafer Sadık’tan nakille bağlamı saf dışı bırakan bu yorumu kabul edilebilir değildir. Çünkü söz konusu âyetin içinde yer aldığı Enfâl sûresi Bedir savaşından sonra inmiştir.⁷⁹ Muhatabı da önceki âyetin delaletiyle Mekkeli müşriklerdir ve eğer düşmanlıktan vazgeçmezlerse, Allah müminlere yeryüzünde fitne kalmayıp din yalnızca Allah’a ait oluncaya kadar onlarla savaşmalarını emretmektedir. Taberî de İbn Abbas (ö. 68/687-88), Hasan-ı Basrî (ö. 110/728), Katâde (ö. 117/735), Süddî (ö. 127/745) gibi müfessirlerden âyetteki fitneden şirkin kastedildiğine dair rivâyetler nakletmektedir.⁸⁰ Dolayısıyla âyet hiçbir şekilde Şîa’nın iddialarına delil olacak mahiyette değildir.

2.5.2.2. Enbiya Sûresi 105. Âyet

وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِن بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ “Gerçekten Zikir’den (Tevrat’tan) sonra Zebur’da da ‘Yeryüzüne mutlaka salih kullarım mirasçı olacaklar’ diye yazdık.”⁸¹

⁷⁷ el-Enfâl 8/39; Turabi, Meâl, 180. (s.t.).

⁷⁸ Turabi, Meâl, 180. (s.t.).

⁷⁹ Ebü'l-Fazl Celaleddin Abdurrahman b. Ebî Bekr Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr fi't-tefsîr bi'l-me'sûr*, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî (Merkezü Hicr li'l-Buhusi ve'd-Dirasatî'l-arabiyye ve'l-İslamiyye, 2003), 7/5.

⁸⁰ Taberî, *Câmiü'l-beyân*, 11/178.

⁸¹ el-Enbiyâ 21/105; Turabi, Meâl, 330. (s.t.).

Turabi âyeti doğru tercüme etmiş, meâlin altında ise küçük puntolarla “*Mecmau'l-beyân*” tefsirinde yer alan şu açıklamaya yer vermiştir:

“İmam Muhammed Bakır'dan şöyle nakledilmiştir: ‘Salih kullardan maksat, ahir zamanda ortaya çıkacak olan Mehdi'nin ashabıdır. Resulullah, eğer dünyadan yalnız bir gün bile kalsa, Allah Ehl-i beyt'imden birini göndererek zulüm ve adaletsizlikle dolan yeryüzünü eşitlik ve adaletle dolduruncaya kadar o günü uzatır.’ buyurmuştur.”⁸²

Bu âyet de bir önceki başlıkta olduğu gibi Turabî'nin Ehl-i beyt imamlarından nakille açık bir şekilde siyaka muhalefet ettiği örneklerden biridir. Çünkü âyet, Allah'ın Tevrat'ta, Zebur'da ve Kur'an'da dünyada kötülerin ilelebet pâyidar olamayacağını; kötülüğün arızı olduğunu, hâkimiyetin eninde sonunda iyilerin eline geçmesinin mukadder bulunduğunu haber verdiği bir siyakta yer almaktadır.

2.5.3. Takıyye

Canı veya malı tehdit eden bir tehlike karşısında gerçek inancı gizleyip aksini söylemek şeklinde tarif edilen takıyye⁸³ hem Kur'an'da⁸⁴ hem de sünnette⁸⁵ varit olan delillerle sabit bir uygulamadır. Sünnî mezhepler takıyyeyi zorunlu hallerde başvurulabilecek bir ruhsat olarak kabul etmişler, ilgili hükümleri de fıkıh ilmi çerçevesinde açıklamışlardır.⁸⁶ Ancak Şîa'nın takıyye anlayışı Sünnî bakış açısından oldukça farklıdır. Şîa'ya göre takıyye çok daha işlevseldir ve imâmet nazariyesinin tamamlayıcı bir unsurudur. Çünkü Şîî âlimler, imâmetin

⁸² Turabi, *Meâl*, 330. (s.t.).

⁸³ Mustafa Öz, “Takıyye”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 39: 453-454.

⁸⁴ Âl-i İmrân 3/28, en-Nahl 16/106. Ayrıca takıyyenin Kur'ânî dayanakları hakkında ayrıntılı bilgi için bk: Abdulcabbar Adıgüzel, “Şîî-İmâmî Takıyye Nazariyesinin Kur'ânî Dayanakları”, *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 13/3 (2013), 111-132.

⁸⁵ Takıyyenin sünnetten en önemli delili ilk Müslümanlardan Ammâr b. Yâsir'in müşriklerin baskılarına dayanamayıp diliyle putların lehine ve Hz. Peygamber'in aleyhinde konuşması hadisesidir. Akabinde Hz. Peygamber'in yanına gelerek yaptığı şeyi anlatan Ammâr'a Allah Resulü o sözleri söylerken kalbinde neler hissettiğini sorar. Hz. Ammâr da kalbinin iman ile dolu olduğu cevabını verir. Bunun üzerine Peygamber efendimiz yine işkenceye uğraması durumunda onların istediklerini söyleyebileceğini ifade eder. Bu olay takıyyenin delillerinden biri kabul edilmektedir. (Taberî, *Câmiü'l-beyân*, 14/373-375)

⁸⁶ Ebû Bekr Ahmed b. Alî Râzî Cessâs, *Ahkâmü'l-Kur'ân* (Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2007), 2/12-13.

nas ile sabit olmasına rağmen Hz. Ali'nin sükût ederek ilk üç halifeye biat etmesini, Hz. Hasan'ın halifeliliği Hz. Muaviye'ye devretmesini, masum kabul edilen imamlardan aynı meselede birbirine zıt sözler ve farklı ameller nakledilmesini hep takıyye ile izah etmişlerdir.⁸⁷ Diğer taraftan takıyye hakkında Şiî hadis literatüründe hatırı sayılır bir rivâyet malzemesi bulunmaktadır. Özellikle takıyyenin dinin onda dokuzunu teşkil ettiği, Kâim'in (Mehdî) çıkışına kadar takıyyenin vacip olduğu, takıyyesi olmayanın dininin olmayacağı, takıyyeyi terk eden ile namazı terk edenin aynı olduğu, müminin en faziletli amelinin takıyye olduğu, içki içmek ve ayaklara mesh etmek hariç her şeyde takıyye yapılabileceği, takıyyeyi terk edenin Allah'ın dininden çıkacağı gibi rivâyetler Şiî takıyye anlayışının altyapısını oluşturmaktadır.⁸⁸

Murtaza Turabi, takıyyeye delil gösterilen Âl-i İmrân sûresi 28. âyeti şu şekilde tercüme edip yorumlamıştır:

لَا يَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللَّهِ فِي شَيْءٍ إِلَّا أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقْيَةً وَخُذُوا إِلَى اللَّهِ أَلْتَصِيرُ

"Müminler, iman edenleri bırakıp da kâfirleri veli (dost ve koruyucu) edinmesinler. Kim bunu yaparsa, onun Allah ile bir ilişkisi kalmaz; ancak onlardan çekinmeniz (takıyye ederek bunu yapmanız) başka. Allah, kendisi hakkında sizi uyarıyor (itaatsizlik yüzünden azabına uğramaktan korkutuyor). Dönüş yalnız Allah'adır."⁸⁹

Âyetteki "تُقْيَةً" kelimesini parantez içerisinde takıyye olarak tasrih eden Turabi, açıklamalar kısmında Ehl-i beyt mektebi âlimleri arasında takıyyenin meşruluğu hakkında görüş birliği olduğunu ve bu âyetin de takıyyenin meşruiyetini ispatladığını söylemektedir. Açıklamalarının devamında ise yukarıda benzerlerini naklettiğimiz şu rivâyetleri nakletmiştir: "Takıyyesi olmayanın imanı yoktur." "Takıyye, müminin siperidir. Takıyyesi olmayanın imanı yoktur." "Takıyye, insanoğlunun çaresiz kaldığı her şeyde geçerlidir; Allah takıyyeyi ona helal etmiştir."⁹⁰

⁸⁷ Demirel, *Takıyye*, 8.

⁸⁸ Ebû Ca'fer Muhammed b. Ya'kûb Küleynî, *el-Kâfi*, thk. Alî Ekber el-Ğıfârî (Tahran: Dâru'l-Kutubi'l-İslâmiyye, 1388), 2/218-221; Muhammed Bakır b. Muhammed Taki b. Maksud Ali Meclisi, *Biharü'l-envâr* (Beyrut: Muessesetü'l-Vefâ, 1983), 72/412; Babeveyh, *Şiî-İmâmîyye'nin İnanç Esasları*, 127-130; Öz, "Takıyye", 39/453.

⁸⁹ Âl-i İmrân 3/28; Turabi, *Meâl*, 52. (s.t.).

⁹⁰ Turabi, *Meâl*, 27.

Naklettiği bu rivâyetlerden klasik Şîî takıyye nazariyesini benimsediği anlaşılan Turabi, yine takıyyeye delil gösterilen Nahl sûresi 106. âyeti şu şekilde tercüme edip yorumlamıştır:

مَنْ كَفَرَ بِاللَّهِ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِهِ إِلَّا مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ وَلَكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ عَذَابٌ مِنَ اللَّهِ وَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ

“Kalbi iman ile mutmain olduğu hâlde (inkâra) zorlanan kimse müstesna, iman ettikten sonra Allah'ı inkâr edenler ve gönüllerini küfre açanlar var ya, Allah'tan gelen bir gazap bunlardır ve bunlar için büyük bir azap vardır.”⁹¹

Metni doğru tercüme eden Turabi meâlin altında küçük puntolarla yukarıda zikri geçen Ammâr rivâyetini aktarmış ve şu açıklamayı yapmıştır:

“Buna göre mümin kişi, zalimler tarafından tehlikeyle karşılaştığında imanını kalbinde gizleyerek takıyye edebilir ve onları razı edecek şekilde konuşabilir. Burada ölçü, karşıdaki kişinin zulmetmesidir ve kendisine karşı takıyye yapılan kimsenin Müslüman veya kâfir olması bir şeyi değiştirmez. Çünkü burada hüküm ile mevzu arasındaki münasebet göz önüne alındığında, ölçünün haksız zorlamaya karşı kendini korumak olduğu ve diğer unsurların bir etkisinin olmadığı anlaşılır. Buna göre, tehlikeden kurtulmak için dinin temelini dilde inkâr etmenin bir sakıncası olmadığına göre, dinin ikinci sıradaki temellerini takıyye icabı inkâr etmenin hiçbir sakıncası olmaz.”⁹²

Turabi, takıyye ile alakalı yorumlarında mezhebî aidiyetinin etkisinde kalmış ve takıyye yapılacak kimsenin Müslüman veya kafir olmasının fark etmeyeceğini ileri sürmüştür. Ancak hem Ammâr rivâyeti hem de yukarıda metni verilen âyetler, takıyyenin bizzat kafirler karşısında verilen bir ruhsat olduğuna açıkça delalet etmektedir.

2.5.4. Ehl-i Beyt'in Kapsamı

Ehl-i beyt kavramının kimleri kapsadığı; Sünnî'ler ile Şîîler arasındaki kadim tartışma konularından biridir. Şîî âlimlere göre Hz. Peygamber, damadı Hz. Ali, kızı Hz. Fâtıma, yeğenleri Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin ve bunların dışında kalan imamlar Ehl-i beyt'e dahildir. Hz. Peygamber'in hanımlarıyla Hz. Fâtıma dışındaki çocukları ve Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin dışındaki torunları Ehl-i beyt'e dahil değildir. Sünnî âlimler arasında ise Ehl-i beyt'in kapsamı hakkında iki görüş mevcuttur. Birinci görüşe göre Ehl-i beyt'in kapsamına sadece Hz. Peygamber'in

⁹¹ en-Nahl 16/106; Turabi, *Meâl*, 278. (s.t.).

⁹² Turabi, *Meâl*, 278. (s.t.).

hanımları girmektedir. Tathîr âyetinin⁹³ Hz. Peygamber'in hanımları hakkında indiğine dair İbn Abbas'tan nakledilen rivâyet ve âyetin siyâkı bu görüşü desteklemektedir. Çoğunluğun tercih ettiği ikinci görüşe göre ise Ehl-i bey'ten öncelikle Hz. Peygamber'in zevceleri anlaşılrsa da söz konusu kavram Hz. Peygamber'in akrabalarını kapsamına alacak şekilde geniş bir muhtevaya sahiptir.⁹⁴

Kur'an'da üç âyette "Ehl-i beyt" terkibi geçmektedir.⁹⁵ Bunlardan birinde Hz. İbrâhim'in, diğerinde Hz. Mûsâ'nın ve tathîr âyeti olarak bilinen Ahzâb sûresi 33. âyette de Hz. Peygamber'in ehli beytinden bahsedilmektedir. Tathîr âyetinin içinde yer aldığı 28-34. âyetler öbeği bütünüyle Hz. Peygamberin hanımlarını konu almakta ve tathîr âyetinin hem öncesindeki hem de sonrasındaki âyette hitap doğrudan Hz. Peygamber'in hanımlarına yöneltilerek Allah'ın emirlerine boyun eğmeleri istenmektedir. Söz konusu tathîr âyetinin metni, meâlî ve Turabi'nin âyet hakkındaki açıklamaları şu şekildedir:

وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَىٰ وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ وَآتِينَ الزَّكَاةَ وَأَطِعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا

*"Evlerinizde oturun ve cahiliye döneminde olduğu gibi açılıp saçılmayın. Namazı hakkıyla kılın, zekâtı verin, Allah'a ve Peygamberine itaat edin. Kuşkusuz Allah, yalnızca siz Ehl-i Beyt'ten her türlü pisliği gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor."*⁹⁶

Tercüme kısmında metne sadık kaldığını söyleyebileceğimiz Turabi açıklamalar kısmında şu izahı yapmaktadır:

"Bu âyet Peygamber'in Ehl-i Beyt'i'nin her türlü kötülükten temiz kılındıklarının yani masum olduklarının delilidir. Çünkü âyette "yalnızca siz Ehl-i Beyt'ten" sözü bunun Ehl-i Beyt'e özgü bir makam olduğunu gösterir; açıktır ki bu, bütün insanların temiz olmasıyla ilgili teşriî iradeden farklıdır. Bu âyette geçen Ehl-i Beyt ifadesinden maksadın özel kişiler yani Hz. Peygamber, Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin olduğu onlarca hadiste açıklanmıştır. Hz. Peygamber abasını bunların üzerine çekerek bu âyetin bunlara mahsus olduğunu açıklamış ve hanımlarının bu âyete girmediklerini

⁹³ el-Ahzâb 33/33.

⁹⁴ Mustafa Öz, "Ehl-i Beyt", *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10/499.

⁹⁵ el-Hûd 11/73; el-Kasas 28/12; el-Ahzâb 33/33.

⁹⁶ el-Ahzâb 33/33; Turabi, *Meâl*, 421. (s.t.).

bildirmiştir. Sözle bildirmekle kalmayıp abasını da üzerlerine çekerek bunu görsel olarak göstermesi bu konuda her türlü şüpheyi gidermek içindir.”⁹⁷

Görüldüğü gibi Turabî tathîr âyetinin içinde bulunduğu siyakı göz ardı etmiş ve âyetteki temizlikten maksadın masumiyet olduğunu iddia ederek Şîa'nın Ehl-i beyt'e bakışını birebir yansıtan bir yorumda bulunmuştur. Ancak yaptığı meâlin siyaka muhalif olduğunun farkında olacak ki açıklamalarının devamında hem âyetin ilgili kısmının farklı bir zamanda indiğine işaret eden hem de Hz. Peygamberin Ehl-i beyt'inin kim olduğuna delalet eden rivâyetler aktarmıştır.⁹⁸

2.5.5. Ayakları Mesh Etmek

Abdest esnasında ayakların yıkanması veya meshi Ehl-i sünnet ile Şîa arasında ihtilafa medar olan önemli fikhî konulardan biridir. Sünnî ulemâ abdest âyetini ve nakledilen bazı rivâyetleri esas alarak abdestte ayakların yıkanmasını gerekli görürken, Şîa âlimler abdest âyetini ve yine nakledilen bazı rivâyetleri delil alarak ayakların mesh edilmesinin gerekli olduğunu savunmuşlardır.⁹⁹ Kuşkusuz abdest âyeti olarak da bilinen Mâide sûresi 6. âyet bu konuda kritik önemi haizdir. Çünkü âyetteki “أَرْجُلَكُمْ” lafzı hem nasb hem de cer kıraatle okunmuş ve her iki okuyuş da mütevâtir olarak nakledilmiştir.¹⁰⁰

⁹⁷ Turabî, *Meâl*, 57-58.

⁹⁸ Ehl-i Beyt kavramının kapsamı ve Turabî'nin istidlal ettiği âyetler hakkında ayrıca bk: Hasan Gümüšoğlu, “Ehl-i Sünnet ve İmamiyye Şiasının Ehl-i Beyt Kavramına Yükledikleri Anlamlar”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18/2 (2014), 291-318; Orhan Yılmaz, “Tathir Âyeti ve Rivâyetler Bağlamında Ehl-i Beyt Kavramının Kapsamı”, *Gümüştane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/4 (2013), 65-74.

⁹⁹ Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Abdülkadir Şener, “Abdest”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/68-70; Mücteba Uğur, “Kur'ân-ı Kerîm ve Sünnete Göre Abdestte Ayakların Yıkanması”, *İslâmî Araştırmalar* 3/2 (1989), 16-28; Remzi Kaya, “Kıraat Açısından Abdest Âyeti”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/5 (1993), 255-266.

¹⁰⁰ Kıraat imamlarından İbn Âmir (ö. 118/736), İmam Âsım'ın (ö. 127/745) râvisi Hafs (ö. 180/796), Nâfî (ö. 169/785), Kisâî (ö. 189/805) ve Ya'kûb (ö. 205/821) âyetteki “أَرْجُلَكُمْ” kelimesini mansûb olarak; İbn Kesîr (ö. 120/738), Âsım'ın ikinci râvisi Şu'be (ö. 193/808), Ebû Ca'fer (ö. 130/747), Ebû Amr (ö. 154/771), Hamza (ö. 156/773) ve Halef (ö. 229/844) ise söz ilgili lafzı mecrûr olarak okumuşlardır. Dolayısıyla her iki okuyuş da mütevâtir olarak nakledilmektedir. (Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân ed-Dânî, *Câmiu'l-beyân fi'l-kırâati's-seb'î'l-meşhûra*, thk. Mehmet Kemal Atik (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık, 1999/1420), 2/114-115; Ebû Abdillâh Muhammed b.

Meâl sahibi Turabi abdest âyetinin ilgili kısmını şu şekilde tercüme etmiştir: ... يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى ...
...“*Ey iman edenler! Namaz için kalktığınızda yüzünüzü ve dirseklere kadar (dirseklerle birlikte) ellerinizi yıkayın ve başınızı ve üzerindeki çıkıntılara (veya topuklara) kadar ayaklarınızı meshedin.*”¹⁰¹

Görüldüğü gibi Turabi, ilgili kısmın meâlinde konu hakkındaki ihtilaflara değinmemiş ve Şiî yorumu direk meâline yansıtmıştır. Halbuki meâlinin Kur'an metninde İmam Âsım'ın Hafs rivâyetini esas alınmış, âyetteki “*أَرْجُلَكُمْ*” lafzı da nasb kıraate göre tabedilmiştir.

Sünnî tefsirlere baktığımızda ise âyet Hafs rivâyeti esas alınarak nasb kıraate göre yorumlanmıştır. Örneğin Mâtürîdî ayakları yıkama hükmünü nasb kıraati üzerine bina etmiş, konuyla ilgili rivâyetlerin bu kıraati teyit ettiğini söylemiştir. Ona göre âyet mecrur okunsa bile yine yıkama hükmü anlaşılmaktadır.¹⁰² Cessâs ise âyetin mücmel olup delaletinin sarih olmadığını, ancak ayakların yıkanmasına dair gelen rivâyetlerin mütevâtir olduğunu dolayısıyla abdestte ayakları yıkamanın farz olduğunu söylemiştir.¹⁰³

2.5.6. Müt'a Nikâhı

Ehl-i sünnet ile Şîa'nın tarih boyunca ihtilaf ettiği konulardan biri de Müt'a nikahıdır. Cahiliye döneminde var olan bu nikah çeşidinin¹⁰⁴ İslam'ın ilk yıllarında mubah olduğu noktasında hem Sünnî hem de Şiî ulemâ ittifak halindedir. Ancak Sünnî âlimler bu hükmün daha sonra kaldırıldığında icmâ etmişler, Şîa ise bu hükmün devam ettiği noktasında görüş belirtmiştir.¹⁰⁵

Ahmed el-Ensârî Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'an*, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2006), 7/342.)

¹⁰¹ el-Mâide 5/6; Turabi, *Meâl*, 107. (s.t.)

¹⁰² Mâtürîdî, *Te'vîlâtü'l-Kur'ân*, 3/370-371.

¹⁰³ Cessâs, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, 2/433-436.

¹⁰⁴ Cevad Ali, *el-Mufasssal fî tarihi'l-'Arab kable'l-İslâm* (Bağdat, 1993), 5/536-537; Şehlâ Hairî, *el-Mut'a: ez-zevacü'l-müekkat inde's-Şîa*, çev. Fadi Hemmud (Beyrut: Şeriketü'l-Matbuat, 1995), 339 s./81-82.

¹⁰⁵ Sünnî ve Şiî ulemânın müt'a hakkındaki görüş ve delillerinin mukayesesi için bk. İbrahim Kafi Dönmez, “Müt'a”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006); Osman Kaşıkçı, “Mut'a Nikâhı”, *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları* 3 (2007), 43-58; Saffet Köse, “Ca' ferîlikte Mut'a ve Ona Karşı Sünnî Duruş”, *Marife: Dini Araştırmalar Dergisi* 13/3 (2008), 75-120; Musa Musevi, “Geçici Nikah/Mut'a ve Hz. Hüseyin'in

Meseleye Kur'an açısından baktığımızda Nisa sûresi 24. âyet kilit öneme sahiptir. Çünkü müt'a nikahının meşruiyetine karşı çıkanlar da savunanlar da görüşlerini bu âyet üzerinden temellendirmeye çalışmaktadır. Bunun sebebi ise âyetteki "اسْتَمْتَعْتُمْ" fiilinin lügat olarak her iki tarafın görüşlerine uygun şekilde yorumlanmaya elverişli olmasıdır. Bu sebeple müt'a bahsi rivâyet külliyyatının belirleyici olduğu bir durum arz etmektedir. Söz konusu Nisa sûresi 24. âyetin metni ve Turabî'nin meâli şu şekildedir:

وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ كِتَابَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَأُحِلَّ لَكُمْ مَا وَرَاءَ ذَلِكَ أَنْ تَبْتَغُوا بِأَمْوَالِكُمْ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا تَرَاضَيْتُمْ بِهِ مِنْ بَعْدِ الْفَرِيضَةِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا

*"Ve (harpte esir olarak) sahip olduklarınız hariç, evli kadınlar da (size haram kılınmıştır). Bunlar, Allah tarafından size belirlenen hükümlerdir. Bu sayılanlardan başkasını -zinadan uzak durup iffetli olarak- kendi mallarınızla istemeniz, size helal kılınmıştır. Artık müt'a olarak evlendiğiniz kadınların belirlenmiş mehirlerini kendilerine verin. Mehri belirledikten sonra (onu azaltmak veya çoğaltmak hususunda) birbirinizle anlaşmanızın bir günahu yoktur. Kuşkusuz Allah bilendir, hikmet sahibidir."*¹⁰⁶

Sünnî ulemâ âyetteki "اسْتَمْتَعْتُمْ" fiilinin delaleti noktasında iki kısma ayrılmıştır. Bazıları söz konusu fiilin "sahih nikâh yoluyla kadınlardan faydalanmanız mukabilinde onlara mehirlerini verin" anlamına geldiğini, siyakın da bu manayı desteklediğini, dolayısıyla âyetin müt'a ile alakalı olmadığını söylemişlerdir. Bazıları da söz konusu fiilin müt'aya delalet ettiğini ve başlangıçta caiz olan müt'a nikahının daha sonra neshedildiğini söylemektedir.¹⁰⁷

Meâl sahibi Turabî ise âyetteki "اسْتَمْتَعْتُمْ" fiilinin içinde bulunduğu cümleyi "müt'a olarak evlendiğiniz kadınların belirlenmiş mehirlerini kendilerine verin" şeklinde çevirmiş ve söz konusu fiili "müt'a yapmak" şeklinde tercüme etmiştir. Onun bu yorumu Şîa'nın konu hakkındaki

Toprağı Üzerine Secde Etme: Şîliğe Eleştirel Bakış", çev. Doğan Kaplan, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15 (2003), 273-283.

¹⁰⁶ en-Nisâ 4/24; Turabî, *Meâl*, 81. (s.t.).

¹⁰⁷ Taberî, *Câmiü'l-beyân*, 6/585-890; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, 10/40; Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'an*, 6/214-220. Konu hakkında detaylı bilgi için bk. Salim Öğüt, "en-Nisâ 24 Âyeti Hangi Konuyu Düzenlemektedir: Müt'a Nikahını mı Yoksa Normal Nikahı mı?", *Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (2002), 54-63.

yaklaşımını yansıtmaktadır. Turabi açıklamalar kısmında müt'a nikâhının meşruiyeti savunmakta ve şöyle demektedir:

"Müt'a nikâhının İslam'da meşru kılınmış olduğunda ve bizzat Peygamber (s.a.a)'in döneminde sahabenin bu nikâhı uyguladıklarında hiçbir şüphe yoktur. Bu hususu mütevâtir olan hadisler açıklamaktadır. Ehl-i Beyt İmamları'ndan gelen hadisler uyarınca, bu kıyamete kadar geçerli olan bir hükümdür ve asla neshedilmemiştir. Peygamber'den sonra da bir süre uygulanmış, ama bir süre sonra zor kullanılarak yasaklanmış ve bu yasak hulefa ekolünde yerleşip kalmıştır. (...) Ehl-i Sünnet kaynaklarında, örneğin Buharî ve Müslim vb. kaynaklarda bulunan hadislerden bir kısmı da bu hükmün neshedilmediğini ve Peygamber'den sonra bir adamın kendi isteği üzere bu hükmü kaldırdığını açıkça belirtmektedir."¹⁰⁸

Kanaatimizce Turabi'nin bu ifadeleri gerçeği yansıtmamaktadır. Özellikle Şehla Hâîrî'nin müt'a nikâhının İran toplumunda nasıl cinsel istismar aracı olarak kullanıldığını ispat eden çalışması¹⁰⁹ ortada dururken, onun tarihi verilerin aksine müt'a nikahının İslâm'la meşru kılındığını iddia etmesi ve Ehl-i beyt imamlarından gelen hadislerle itimat ederek kıyamete kadar geçerli bir hüküm olduğunu söylemesi yanlı ve indi bir görüştür. Aynı şekilde müt'anın Hz. Peygamber'den sonra bir süre uygulandığını ve daha sonra zor kullanılarak yasaklandığını söylemesi ve ismini zikretmeyerek müt'ayı yasaklayanın Hz. Ömer olduğunu ima etmesi hem taraflı davrandığını hem de vakıadan uzak olduğunu göstermektedir.

Sonuç

Murtaza Turabi tarafından Şiî-İmâmî anlayış doğrultusunda hazırlanan Kur'ân-ı Kerîm meâlini incelemeyi, tanıtmayı ve analiz etmeyi amaçladığımız bu çalışmada elde ettiğimiz sonuçları şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. 1979'da gerçekleşen İran devriminin akabinde kurulan İran İslam Cumhuriyeti Şîa'nın yeniden güçlü bir şekilde tarih sahnesine

---

¹⁰⁸ Turabi, *Meâl*, 34.

¹⁰⁹ Şehla Hâîrî'nin aslı İngilizce -Law of Desire: Temporary Marriage in Iran- olan bu kitabı, 1978-1982 yılları arasında İran'da müt'a nikahı hakkında yapılan alan araştırmasının sonuçlarını ortaya koyan ve analiz eden bir çalışmadır. Hâîrî'nin çalışmasından elde edilen kanaat şudur ki müt'a nikahı ciddi manada istismar edilmekte ve kötü amaçlar için kullanılmaktadır. (Hâîrî, *el-Müt'a: ez-zevacü'l-müekkat inde's-Şîa.*)

dönmesine sebep olmuş ve bölgede Şîa propagandası ciddi bir şekilde artmıştır. Yaklaşık iki milyon Şîî vatandaşa ev sahipliği yapan Türkiye, komşusu İran'ın propaganda faaliyetlerinin kapsamında yer almış, özellikle Şîî inanç esaslarıyla benzerlik gösteren Alevîler şîileştirme faaliyetlerinin ana hedefi olmuşlardır.

2. Çalışmada ele aldığımız Kur'an meâlini de Şîa'nın propaganda faaliyetleri kapsamında değerlendirmek mümkündür. 794 sayfalık bir hacme sahip olan meâl iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım klasik meâl tarzındadır ve ortada metin kenarlarda tercüme şeklindedir. İkinci kısım Şîî tefsir usûlü diyebileceğimiz bazı bilgiler ve meâl kısmında verilen dipnotlara dair açıklamalardan oluşmaktadır.

3. Meâli hazırlayan Turabi sunuş yazısında yaptığı çalışmanın Kur'an'ı anlamaya çalışan her mezhepten Müminlere yardımcı olmasını temenni etmiştir. Ancak Sünnîlerle Şîîlerin ihtilaf ettikleri âyetlerin tamamında Şîa'nın görüşünü benimsemiş ve Şîî olmayanlara karşı dışlayıcı bir tutum takınmıştır.

4. Meâlde muteber Şîî kaynaklar yoğun bir şekilde kullanılmış, Sünnî kaynaklara ise çok az müracaat edilmiştir. Sünnî kaynaklardan yapılan alıntılar incelendiğinde ise bunların Ehl-i beyt'in fazileti gibi konularla sınırlı olduğu ya da Şîî görüşün temellendirilmesi amacıyla matuf olduğu gözlemlenmektedir. Dolayısıyla meâl yazarının kaynak tercih ve kullanımındaki bu tutumu onun meâli hazırlarken mezhep taassubuyla hareket ettiğini göstermektedir.

5. Meâl kaynak ve atıf sistemi açısından başarısızdır. Alıntı yapılan eserlerin bazen sayfa ve cilt numaraları verilmiş bazen de sadece eser ismi vermekle yetinilmiştir. Şîî kaynakların ilk geçtikleri yerlerde künye bilgileri verilmiş, ancak Sünnî kaynakların verilmemiştir. Ayrıca meâlde atıf yapılan eserler için kaynakça da yoktur.

6. Turabi, âyetleri Ehl-i beyt'ten nakledilen rivâyetleri esas alarak tercüme etmiştir. Bu sebeple onun meâli salt bir meâl değil tefsiri tercüme tarzında bir meâldir. Aktarılan örneklerde de görüldüğü gibi o, siyak ve sibaka, âyetlerin indiği zaman ve mekâna ve Müslümanların o anki durumlarına itibar etmemiş, aidiyet duyduğu mezhebinin görüşlerini Kur'an üzerinden temellendirme çabası içerisinde olmuştur.

7. Mealde en dikkat çeken bölüm açıklamalar kısmıdır. Özellikle Turabî'nin bu kısımda metinden bağımsız yaptığı yorumlar onun meâli

yazma amacının Şiî anlayışı Kur'an'a tasdik ettirmek olduğu intibahı uyandırmaktadır.

8. Turabi'nin meâli güncel sorunlar açısından başarısız bir meâldir. Örneğin Şehlâ Hâirî'nin müt'a nikahı hakkındaki araştırması ve tespitleri göz ardı edilmiş, kötü niyetle kullanılmaması vb. gibi hiçbir kayıt konulmadan bu nikah çeşidi kıyamete kadar geçerli bir hüküm olarak lanse edilmiştir.

Kaynakça

21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, "Fikir Tankı" Erişim 2 Temmuz 2021.
<https://21yyte.org/tr/component/k2/author/11306-canturkkoletelioglu>
- Adıgüzel, Abdulcabbar. "Şiî-İmâmî Takıyye Nazariyesinin Kur'ânî Dayanakları". *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 13/3 (2013), 111-132.
- Albayrak, Ali. "Dinî Gruplar Bağlamında Ca'ferîlik". *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13/2 (2008), 111-128.
- Ali, Cevad. *el-Mufasssal fî tarihi'l-'Arab kable'l-İslâm*. 10 Cilt. Bağdat, 1993.
- Atik, Sefa. "Şeyh Müfîd'in Ebû Cafer en-Neseî ile Münazarası- Abdestte Ayakları Mesh Etme Bağlamında-". *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/9 (2018), 99-127.
<https://doi.org/10.17859/pauifd.300733>
- Babeveyh, Ebu Cafer Şeyh Sadûk Muhammed b Ali b. Hüseyin. *Şiî-İmâmîyye'nin İnanç Esasları*. çev. Ethem Ruhi Fiğlalı. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1978.
- Banaz, Şaban. "Türkiye'de Ca'ferîler". *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/1 (2018), 29-62.
- Baylak, Ayşen. *Visibility Through Ritual: Ca'ferî/Shiite Community in Turkey*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Bestevi, Abdülalim Abdülazim. *el-Mehdî el-Muntazar fî dav'î'l-ehâdis ve'l-asari's-sahiha*. Mekke-Beyrut: el-Mektebetü'l-Mekkiyye-Dâru İbn Hazm, 1999.
- Bulut, Halil İbrahim. *İslam Mezhepleri Tarihi*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2016.
- CAFERİDER, Caferîlik İncancını Tanıtma, Araştırma ve Eğitim Derneği, "Selahattin Özgündüz Kimdir" Erişim 5 Temmuz 2021.

<http://www.caferider.com.tr/selahattin-ozgunduz-kimdir-h15730.html>

- Cessâs, Ebû Bekr Ahmed b. Alî Râzî. *Ahkâmü'l-Kur'ân*. 3 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2007.
- Cürcânî, Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Alî es-Seyyid eş-Şerîf. *Şerhü'l-Mevâkif*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1998.
- Cüveynî, İmâmü'l-Haremeyn Ebü'l-Meâlî Rüknuddîn Abdülmelik b. Abdillâh b. Yûsuf. *Kitâbu'l-İrşad İla Kavatü'l-Edilleti fi Usulî'd-Din*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1995.
- Çiçek, Kemal. "Dünya Müslümanlarının Nüfusu ve Dağılımı Pew Research Center'ın Ekim 2009 Tarihli Raporu Çerçevesinde". *Yeni Türkiye* 1/95 (2017), 39-65.
- Demirel, Serdar. *Takıyye*. İstanbul: Rihlekitap, 2016.
- Dönmez, İbrahim Kâfi. "Müt'a". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 32/174-180. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- el-Mustafa Üniversitesi Türkiye Temsilciliği, "Kütüphane" Erişim 7 Temmuz 2021.
<https://www.elmustafa.com.tr/uploads/dokuman/kuran%C4%B1n%20meali%20murtaza%20turabi.pdf>
- Fığlalı, Ethem Ruhi. "Gadîr-i Hum". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 13/279-280. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Fığlalı, Ethem Ruhi. "İsnâşeriyye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 23/142-147. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Gümüšoğlu, Hasan. "Ehl-i Sünnet ve İmâmiyye Şîasının Ehl-i Beyt Kavramına Yükledikleri Anlamlar". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18/2 (2014), 291-318.
<https://doi.org/10.18505/cuifd.254726>
- Hâirî, Şehlâ. *el-Müt'a : ez-Zevacü'l-müekkat inde's-Şîa*. çev. Fâdî Hemmûd. Beyrut: Şeriketü'l-Matbuat, 1995.
- Karaman, Hayreddin. "Ca'feriyye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 7/4-10. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Kaşıkcı, Osman. "Müt'a Nikâhı". *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları* 3 (2007), 43-58.
- Kaya, Remzi. "Kıraat Açısından Abdest Âyeti". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/5 (1993), 255-266.

- Köse, Saffet. "Ca'ferîlikte Müt'a ve Ona Karşı Sünnî Duruş". *Marife: Dini Araştırmalar Dergisi* 13/3 (2008), 75-120.
- Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Ensârî. *el-Câmi' li Ahkâmî'l-Kur'an*. thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî. 24 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2006.
- Küleynî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Ya'kûb. *el-Kâfî*. thk. Alî Ekber el-Çîfârî. 8 Cilt. Tahran: Dâru'l-Kütubi'l-İslâmiyye, 1388.
- Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed. *Te'vîlâtü'l-Kur'ân*. thk. Mecdî Bâsellûm. 10 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütubi'l-İlmiyye, 2005.
- Meclisî, Muhammed Bâkır b. Muhammed Takî b Maksûd Alî. *Biharü'l-envâr*. 110 Cilt. Beyrut: Muessesetü'l-Vefâ, 2. Basım, 1983.
- Musevi, Musa. "Geçici Nikah/Müt'a ve Hz. Hüseyin'in Toprağı Üzerine Secde Etme: Şiiliğe Eleştirel Bakış". çev. Doğan Kaplan. *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15 (2003), 273-283.
- Onat, Hasan. "Şîî İmâmet Nazariyesi (Küleynî, Kummî ve Tûsî'nin Görüşleri Çerçevesinde)". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 32/ (1992), 89-110.
- Öğüt, Salim. "en-Nisâ 24 Âyeti Hangi Konuyu Düzenlemektedir: Müt'a Nikahını mı Yoksa Normal Nikahı mı?" *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (2002), 49-72.
- Öz, Mustafa. "Ehl-i Beyt". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 10/498-501. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Öz, Mustafa vd. "İmâmet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 22/201-207. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Öz, Mustafa. "İmâmiyye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 22/207-209. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Öz, Mustafa. "Takiyye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 39/453-454. İstanbul: TDV Yayınları, 2010. <https://islamansiklopedisi.org.tr/takiyye>
- PRC, Pew Research Center, "Mapping The Global Muslim Population" Erişim 3 Temmuz 2021. <https://assets.pewresearch.org/wp-content/uploads/sites/11/2009/10/Muslimpopulation.pdf>.
- Râzî, Ebû'l-Fazl Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin. *Mefâtîhu'l-Gayb*. 32 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütubi'l-İlmiyye, 2000.

- SK, Söz Kimin, "Biyografiler, Sözler, Hayat Bilgileri" Erişim 5 Temmuz 2021. <https://www.sozkimin.com/selahattin-ozgunduz-kimdir-sozleri-ve-hayati-1226.html>
- Süyûtî, Ebü'l-Fazl Celeleddin Abdurrahman b. Ebî Bekr. *ed-Dürrü'l-mensûr fi't-tefsîr bi'l-me'sûr*. thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî. 17 Cilt. Merkezü Hicr li'l-Buhûsi ve'd-Dirasati'l-arabiyye ve'l-İslamiyye, 2003.
- Şener, Abdülkadir. "Abdest". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 1/68-70. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Şîrâzî, Sadık el-Hüseynî. *el-Mehdî fi'l-Kur'ân ve's-Sünne*. Beyrut: Dâru'l-Emîn, 2004.
- Taberî, Ebu Ca'fer Muhammed bin Cerîr. *Câmiü'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'ân*. thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî. 26 Cilt. Kahire: Dâru Hicr, 2001.
- Tabersî, Emînü'l-İslâm Ebû Alî el-Fazl b. el-Hasen. *Mecma'u'l-beyân fi tefsîri'l-Kur'ân*. 10 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ulûm, 2006.
- TDV, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi İslam Ansiklopedisi, "Hârizmî" Erişim 10 Temmuz 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/arama/?q=HÂRİZMÎ>
- Teftâzânî, Sa'düddîn Mes'ûd b. Fahriddîn Ömer b. Burhâniddîn Abdillâh. *Şerhü'l-mekâsîd*. 5 Cilt. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 2. Basım, 1998.
- Turabî, Murtaza. *Kur'ân-ı Kerîm ve Meâli*. İstanbul: Kevser Yayınları, 4. Basım, 2020.
- Tûsî, Ebû Ca'fer Muhammed b. el-Hasen b. Alî. *et-Tibyân fi tefsîri'l-Kur'ân*. 10 Cilt. Beyrut: Dâr-u İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, ts.
- Uğur, Mücteba. "Kur'an-ı Kerim ve Sünnete Göre Abdestte Ayakların Yıkılması". *İslâmî Araştırmalar* 3/2 (1989), 16-28.
- Vâhidî, Ebü'l-Hasen Alî b. Ahmed b. Muhammed en-Nîsâbü'rî. *Esbâbu nüzûli'l-Kur'ân*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1991.
- Wikipedi, "Selahattin Özgündüz" Erişim 5 Temmuz 2021. https://tr.wikipedia.org/wiki/Selahattin_Özgündüz
- Yavuz, Yusuf Şevki. "Mehdî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 28/371-374. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Yılmaz, Orhan. "Tathîr Âyeti ve Rivâyetler Bağlamında Ehl-i Beyt Kavramının Kapsamı". *Gümüştane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/4 (2013), 65-74.

Zemahşerî, Ebû'l-Kâsım Mahmûd b. ' Amr. *el-Keşşâf 'an hakâ'iki ğavâmizi't-tenzîl ve 'uyûni'l-ekâvîl fî vücûhi't-te'vîl*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kitabi'l-'Arabî, 1407.